

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA INFORMACIJSKE I KOMUNIKACIJSKE ZNANOSTI
Ak. god. 2012./13.

***Multikulturalizam u knjižnicama
s osvrtom na Narodnu knjižnicu Vlado Gotovac Sisak***

Diplomski rad

Studentica: Dragana Čubrilo Bila

Mentor: doc.dr.sc. Ana Barbarić

Zagreb, lipanj 2014.

SADRŽAJ

1. Uvod.....	3
2. Pojam multikulturalizma i interkulturalizma	4
3. Razvoj multikulturalizma u svijetu	7
4. Interkulturalizam u Hrvatskoj i najčešće prepreke	10
5. Obrazovanje za multikulturalizam-nove generacije djece	16
5.1. Interkulturalni odgoj i obrazovanje.....	17
5.2. Durbanski plan obrazovanja	20
6. Smjernice za knjižnične usluge za multikulturalne zajednice	22
7. IFLA- in Manifest za multikulturalnu zajednicu	25
8. Promicanje - marketing za multikulturalne knjižnice	30
9. Grad Sisak- manjine.....	32
10. Narodna knjižnica Vlado Gotovac Sisak	35
12. Književni susreti i promicanje čitanja.....	41
13. Manifestacija "Tjedan kulturne raznolikosti"	44
14. Manifestacija "Jezik roda moga"	48
15. Vjerske radionice za djecu	53
16. Edukacijske radionice za roditelje	58
17. Suradnja s manjinskim udrugama i zajednicama.....	62
18. Integracija romske djece u Igraonicu te rad s djecom školske dobi	64
19. Iz medija.....	67
20. Zaključak.....	72
21. Literatura.....	73

1. Uvod

Društvo kao poveznica pojedinaca podrazumijeva njihovo međusobno uvažavanje i razumijevanje i kao takvo, najčešće služi zbližavanju onih s istim interesima i mišljenjima. Suprotno tome, različiti interesi, mišljenja i vrednovanja, trebali bi proizvesti jednu lošu integraciju u kojoj niti jedan čimbenik ne bi mogao držati sve članove na okupu. Ali što ako stvaramo društvo u kome će svaki pojedinac imati svoje mjesto i u kome će socijalna integracija temeljena na međusobnom uvažavanju i poštivanju biti na prvom mjestu?

Samo postojanje različitosti je univerzalno, kao što je univerzalno i njegovo društveno priznanje.¹ Svaki pojedinac je univerzalna jedinka koja je osnovni segment nekog društva u kome živi, radi i stvara. Uspješnost razvoja nekoga društva uvelike ovisi o priznanju njegova stvaralaštva i svakodnevnog bivanja.

"Interakcija različitih etičkih i vjerskih skupina, društvenih manjina i pokreta te pojedinaca različitih etničkih pripadnosti i kultura čini mozaik globalnog društva i gradi pluralističko društvo temeljeno na toleranciji".²

U Hrvatskoj spletom okolnosti, od samog osnutka države, žive ljudi pripadnici nacionalnih manjina i različitih vjeroispovjesti kojima je Ustavom zajamčeno pravo na život, rad, školovanje. Upravo to pravo, ta "multikulturalna država u malom" u Hrvatskoj je razlog zbog kojeg sam se odlučila svoj rad temeljiti upravo na onome što godinama radim i sa čime već godinama živim.

Važnost međusobnog uvažavanja, vjerske tolerancije i snošljivosti je ogromna, na taj način stvaramo društvo koje je etički i moralno korektno, a uspostavljanje interkulturalnog dijaloga unutar tog istog društva je najveća stepenica koju trebamo prijeći.

¹ Barry, Brian. Kultura i jednakost : egalitarna kritika multikulturalizma. Zagreb : Naklada Jesenski I Turk, 2006.Str.22

² IFLA. Smjernice za knjižnične usluge za multikulturalne zajednice s IFLA-inim Manifestom za multikulturalnu knjižnicu. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2010. Str 7.

2. Pojam multikulturalizma i interkulturalizma

*Multikulturnost prema riječniku Stranih riječi znači prožimanje i zajednički život više kultura, više oblika kulturnog života u jednoj sredini, zemlji ili državi.*³

Multikulturalnost je suživot različitih kultura, gdje kultura uključuje rasne, religijske ili kulturne skupine te se očituje u običajima, kulturnim pretpostavkama i vrijednostima, načinima razmišljanja i komunikacije.⁴

Multikulturalizam je ideologija koje potiče na institucijalizaciju zajednica koje imaju mnoge kulture. U suštini to se odnosi na demografsku sliku nekog mjesta, i to na organizaciji školstva, susjedstva, gradova i nacija.⁵

U današnje vrijeme spoj različitih kultura, bilo da se radi o glazbi, književnosti ili vjerskim običajima, svakodnevna je pojava. Rezultat je to brojnih migracija stanovništva koje su se desetljećima odvijale na brojnim područjima. Važnost kulturne razmjene pri tim migracijama je nepobitna jer upravo srastanje s vlastitom kulturom i običajima, ali i poštivanje drugih kultura te promicanje multikulturalnog dijaloga kroz proces cjeloživotnog učenja, temelj su jedne multikulturalne zajednice.

U *Općoj deklaraciji o kulturnoj raznolikosti* kultura je skup različitih duhovnih, materijalnih, intelektualnih i emocionalnih obilježja društva ili neke društvene skupine. Ta kultura obuhvaća životne stilove, načine života u zajedništvu, vrijednosne sustave, tradiciju i vjerovanja, a kulturna raznolikost temelj je globalnog društva.⁶

Kod ove definicije neophodno je istražiti i shemu zaštite manjinske kulture unutar neke države. Pri tome se prvenstveno misli na stupanj liberalizacije i demokracije. Neki autori tu posebno naglašavaju razliku u jednom pluralističkom društvu kroz pripadnost političkoj zajednici i kroz pripadnost kulturnoj zajednici. Pa tako ljudi koji obitavaju unutar iste političke zajednice jesu sugrađani. S druge strane, postoji kulturna zajednica u kojoj pojedinci oblikuju i revidiraju svoje

³ Anić, V. Rječnik hrvatskoga jezika. Zagreb : Novi liber, 1998.

⁴ IFLA. Smjernice za knjižnične usluge za multikulturalne zajednice s IFLA-inim Manifestom za multikulturalnu knjižnicu. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2010.Str.11

⁵ Multikulturalizam. URL: <http://hr.wikipedia.org/wiki/Multikulturalizam>. (31.03.2014.)

⁶ Univerzalna deklaracija UNESCO-a o kulturnoj raznolikosti. URL: http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CLT/diversity/pdf/declaration_cultural_diversity_hr.pdf. (19.03.2014.)

ciljeve i ambicije. Ljudi unutar iste kulturne zajednice dijele kulturu, jezik i povijest, koja određuje njihovu kulturnu pripadnost. Pri tome je posve moguće da je riječ o dvama aspektima iste zajednice: oni, koji imaju isto državljanstvo, podjednako tako mogu imati i kulturnu pripadnost i politička se zajednica može preklapati s nekom kulturnom zajednicom. Ipak, te dvije zajednice i ne moraju se preklapati : politička zajednica može sadržavati dvije ili više skupina ljudi koji posjeduju različite kulture, govore različitim jezicima, razvijaju različite kulturne tradicije. Upravo to je multikulturalna zajednica, odnosno kulturno pluralna država.⁷

Pri razvoju multikulturalizma, važno je voditi računa o integraciji manjina čime se automatski dovodi u pitanje suživot različitih etničkih skupina. Sve češća interakcija različitih etničkih i vjerskih skupina, ali i brojnih drugih socijalnih grupacija, dovodi do razvoja kulturne raznolikosti, svojevrsnog mozaika društva u kome su tolerancija i vjerska snošljivost temelj za daljnji razvoj multikulturalizma i društvenog pluralizma. Put ka multikulturalizmu kreće iz različitih smjerova, od osnovnog odgoja i obrazovanja, kroz rad u brojnim kulturnim ustanovama, ali i pravnim službama te vjerskim zajednicama. Međusobna suradnja, na svim nivoima, dovodi do kvalitetnog načina življenja za sve pripadnike neke sredine, bez obzira na njihovu etničku ili vjersku pripadnost. Međutim, postavlja se pitanje na koje je teško dati točan odgovor. Što za ljude znači „pripadati“ nekoj kulturnoj zajednici- u kojoj su mjeri interesi pojedinca uz nju vezani, odnosno ovisi li njihov osjećaj identiteta o određenoj kulturi? I što slijedi iz činjenice da ljudi pripadaju različitim kulturama - imaju li ljudi legitimni interes u osiguravanju kontinuiteta vlastite kulture, čak i ako su u političkoj zajednici dostupne druge kulture? Ako imaju takav interes, je li to interes koji treba zasebno uvažiti u teoriji pravednosti?⁸ Multikulturalizam nastoji osvijestiti prožimanja i posuđivanja između kultura, a do istinskih „univerzalnih vrijednosti se može doći jedino neprisilnim i jednakim interkulturalnim dijalogom.“⁹ Upravo taj pojam, pojam interkulturalizma se u novije vrijeme sve češće pojavljuje. Interkulturalizam, koji podrazumjeva sve ono što se navodi za multikulturalizam, ali i puno dublje jer dok multikulturalizam podrazumjeva jedno pojednostavljeno priznavanje različitih kultura odnosno društvenih grupa i zadržavanje njihovih kulturnih specifičnosti, interkulturalizam pak stremlji ka otvorenosti, poticanju međusobnih kontakata, čak i transkulturalizmu. Pri tome se misli kako interkulturalizam podrazumjeva međusobnu

⁷ Kymlicka, W. Liberalizam, zajednica i kultura, Zagreb : Naklada Deltakont, 2004. Str.139-159

⁸ Ibidem.

⁹ Mesić, Milan. Multikulturalizam, Zagreb: Školska knjiga, 2006.Str.59

interakciju svih tih kultura koje žive na određenom području, njihovo međusobno prožimanje, a ne samo koegzistiranje jedne pokraj druge. Važno je napomenuti kako neki autori izjednačavaju pojam multikulturalizma i interkulturalizma jer se ponekad ta dva pojma u praksi izjednačavaju. Multikulturalizam implicira odnose i suživot u jednoj zajednici, ali interkulturalizam im daje kvalitetu jer implicira jedan ravnopravan dijalog. Interkulturalizam se najčešće određuje kao uspostava pozitivnih odnosa razmjene, aktivno razumijevanje, jednakopravna mogućnost razvoja kulturnog identiteta i međusobno obogaćivanje pripadnika različitih kultura. Na taj način dolazimo do osnovne razlike ova dva pojma: multikulturalizam je mehanički pojednostavljen način življenja različitih društvenih i kulturnih grupa, bez međusobnih interakcija, dok s druge strane, interkulturalizam podrazumijeva jedan dinamičan i raznovrsan odnos uz međusobne dijaloge i interakciju u svim segmentima društva. U nekim se knjigama javlja i pojam globalnog multikulturalizma odnosno globalne multikulture koja s jedne strane sažima i uključuje kulturni pluralizam, a s druge strane već uspostavljeni kulturni univerzalizam prethodno izgrađen na priznatoj kulturnoj raznolikosti i značenjskoj višestrukosti pojedinačnih, posebnih kultura. Tako uključivanje nacionalnih i etničkih kultura u jedan globalni okvir postaje logičan proces koji zahtjeva optimalnu kulturnu toleranciju i razumijevanje.¹⁰

Kako u svijetu, tako i u Hrvatskoj, multikulturalizam i interkulturalizam polako počinju graditi svoj put. Pitanje kulturnog položaja Hrvatske kao i pitanje samog kulturnog identiteta, odnosno kulturne prepoznatljivosti u Europi i svijetu, sve je češće. Tranzicijske promjene koje su se dogodile u Hrvatskoj posljednjih dvadeset godina donijele su brojne transformacije na svim poljima djelovanja pa tako i na polju kulture. U Hrvatskoj se iznova određuje kulturni prostor vlastite kulture koja uključuje i formiranje nekih novih identiteta i modela.¹¹

Od 2003. godine provodi se program neformalnog obrazovanja "Interkulturalizam i mladi" i godišnji projekti povezani s njim, kao što su "Multikulturalna obilježja i vrijednosti naše sredine" (2006.) i "Interkulturalna platforma za približavanje mladih Europskoj uniji".

Iako različitih tumačenja, djelokrug djelovanja i multikulturalizma i interkulturalizma je ogroman i ovisi o tome na koji način će koji pojam biti prihvaćen u pojedinoj sredini. Važnost pravovaljanog tumačenja tih pojmova te djelovanja u skladu s njima značajan su pomak ka razvoju demokracije jednog društva.

¹⁰ Švob-Đokić, N. Kultura/Multikultura, Zagreb : Naklada Jesenski i Turk, 2010. Str.49-68

¹¹ Ibidem.

Ostaje pitanje ideje slobode kao nosivog potpornja izgradnje svijeta kao otvorenoga obzorja na kojem se susreću svi bez iznimke u nečem što je iznad svih kulturnih razlika.¹²

Kako će se multikulturizam i interkulturizam dalje razvijati, još uvijek je velika nepoznanica ovisna o nizu brojnih čimbenika. Važno je samo težiti ka daljnjem razvoju kulturnog i nacionalnog identiteta pojedinaca, ali i njenoj interakciji i pripadnosti cjelokupnoj kulturnoj zajednici.

3. Razvoj multikulturalizma u svijetu

Gotovo svaka moderna država u svijetu se suočava s problemima multikulturalizma. Sve je više zahtjeva društvenih grupa s formiranim zajedničkim identitetima i kulturnim praksama koji nerijetko traže aktiviranje službene politike i zakona. Iako svjetska debata o multikulturalnosti i njezinim obilježjima nije završena i konstantno povlači za sobom brojna nova pitanja, u svijetu je pojam multikulturalizma i ljuskih prava koji on sa sobom nosi, prisutan još s početka prošlog stoljeća. Još ranije, Mirovni sporazum između irokeških nacija i SAD-a iz 1784. je jedan od prvih ugovora koji jamči domicilnom stanovništvu jednaka prava u državi u kojoj je nekoliko stotina različitih nacija.¹³

U istoj Americi borba za prava čovjeka ne jenjava. S brojnih moralno upitnih zakona o pravima Indijanaca, nova pitanja o crnačkom kulturnom identitetu kulminirala su velikim građanskim ratom između Sjevera Amerike i njenog Juga. Važnost izjašnjavanja o svom nacionalnom identitetu je ogromna. Tako je čuveni Martin Luther King rekao : "*Crnac je Amerikanac. Mi ne znamo ništa o Africi. On se mora suočiti s činjenicom da je Amerikanac.*" Upravo tu je po meni najveća važnost multikulturalizma: prihvaćanje onog što jesmo u društvu u kome i s kojim živimo. Može se to odnositi na boju kože (razlike između crne, žute i bijele rase), na vjerosipovjest (jesmo li kršćani ili islamisti ili budisti, jesmo li rimokatolici ili pravoslavci) na spolnu opredjeljenost (heteroseksualnost ili homoseksualnost ili pak biseksualnost) ili na bilo koji drugi način u kome ćemo pripadati jednoj grupaciji koja nije nužno ona većinska. Tu se postavlja pitanje nečije ideologije koja je izum modernog načina političke i svjetonazorske borbe

¹² Paić, Ž. Traume razlika. Zagreb : Intermedia, 2007. Str.127-147.

¹³ Mesić, M. Multikulturalizam, Zagreb: Školska knjiga, 2006. Str.230-235.

protivničkih stranaka, ali i nadilazi područje političkoga. Cijela povijest XX.stoljeća jest pokušaj ideologijskog podjarmljivanja kulture, od socijalističkih utopija, totalitarnih fašističkih pokreta do neoliberalne ideologije globalizacije.¹⁴

U Europi je multikulturalnost brojnim seobama naroda poslije Prvog i Drugog svjetskog rata postala općepoznato stanje u kome sve države imaju svoj način gledanja na to. 1940.-tih godina se nakon iskustva s fašizmom, javlja ideja kulturnog pluralizma u Europi pod novim imenom "Interkulturalno obrazovanje". Ono se svodilo na školsko poučavanje tolerancije prema drugim grupama, a ne na održavanje kulturne različitosti i identiteta i nije se ni ukoliko suprotstavljalo asimilaciji.¹⁵

Čak ni danas, gotovo 80 godina nakon, neke stvari se nisu i vjerojatno neće promijeniti jer postoje brojni čimbenici koji uvijek iznova dovode u pitanje etičnost i pravilno postupanje.

Afera marama " *L'affaire foulard* " potresla je Francusku. Tri muslimanske školarke u gradu Creilu pokraj Pariza, počele su dolaziti u školu s maramama na glavi. Kada su zbog toga poslane kući, u javnosti je došlo do erupcije izjašnjavanja za i protiv nošenja marama u školama. Rasprava se i dalje vodi ne samo u Francuskoj, nego i u drugim zemljama s muslimanskim iseljenicima.¹⁶ Kao jedan od primjera je i švicarski referendum s negativnim ishodom o gradnji džamija i minareta. Naš ugledni politolog i znanstveni savjetnik zagrebačkog Instituta za migracije i narodnosti prof. dr.sc Anđelko Milardović smatra kako će Europa uvijek biti poprilično nepovjerljiva prema strancima i kako je ona primjer etnocentrizma, a Amerika primjer multikulturalizma što objašnjava na sljedeći način: "Zato što multikulturalizam i jest anglosaksonska politika SAD-a, Kanade i Australije. Čak ni u Velikoj Britaniji taj tip politike nije razvijen dokraja. Europska društva drukčije su povijesno strukturirana u odnosu na Novi svijet, i zato se multikulturalizam ne može primijeniti na Njemačku ili Francusku. Njemački sociolog Jürgen Habermas pokušava razmišljati o organiziranju Europe po ugledu na SAD ili Švicarsku, ali to naprosto ne ide, zbog različite povijesti. Jer su u Novi svijet došli ljudi iz svih krajeva svijeta, pa se morao naći model da ih se zbliži, "minimalnim identitetom", a to su zastava, himna i dolar, dok je ostalo prepušteno etničkim zajednicama. Europa je posve druga priča, ovdje imamo autohtona europska društva." On čak i pojašnjava pojam etnocentrizma

¹⁴ Paić, Ž. Traume razlika. Zagreb : Intermedia, 2007. Str.127-147.

¹⁵ Mesić, M. Multikulturalizam, Zagreb: Školska knjiga, 2006. Str.230-235.

¹⁶ Ibidem.

navodeći ga kao jedan od odgovora na brojne gospodarske krize, a navodeći primjer Luxemburga koji sa čak 44 posto stranog stanovništva nema problem s etnocentrizmom.

"Etnocentrizam je u Europi politički jasno vidljiv kod desnih radikalnih skupina, u obliku ksenofobije. Svjedočimo postojanju antiimigrantskih stranaka od sjevera do juga Europe. U Austriji je to Austrijska slobodarska stranka, u Njemačkoj Nacionalna demokratska stranka, u Francuskoj Nacionalni front, u Velikoj Britaniji Nacionalni front i Britanska partija, u Grčkoj Zlatna zora, u Italiji Sjeverna liga, pa niz skandinavskih stranaka.¹⁷

Upravo problem islamizma smatra se najvećim problemom zapadnih zemalja, Amerike posebno. Njihove teorije zavjere kojima se žele islamski separatisti i radikalni pojedinci izjednačiti s ostalim islamskim stanovništvom, toliko je uzelo maha da se stvorila čista islamofobija kod velike većine Amerikanaca.

Zanimljivo, Hrvatska kao zemlja koja je tek odnedavno članica Europske unije posve je liberalna glede *Hijaba*, vjerske marame koju nose Muslimanke. Tako u Hrvatskoj ženske osobe Islamske vjeroispovijesti mogu hijab nositi i u školu i na posao. Kako je to način života koji im vjera propisuje, posve je jasno da Hrvatska dopušta vjersku opredjeljenost na svim razinama, uključujući i vjeronauk u školama koji je u mnogim europskim zemljama zabranjen, kao i vrijeme za molitvu koje je dozvoljeno islamskim vjernicima čak i na radnom mjestu.

U Hrvatskoj je vrlo česta i dvojezičnost u sredinama u kojima je populacija neke nacije veća od 30 posto kao što je slučaj s Mađarima u Slavoniji, Srbima na Banovini ili Talijanima u Istri. S druge strane, dogma multikulturalizma raste u nekim drugim situacijama koje je teško kontrolirati poput dogovorenih brakova, poligamije i dječjih brakova (kao što je primjer u sredinama s Romskom nacijom). Upravo takve razlike unutar pojedinih kultura dovode do međusobne koegzistencije u jednoj multietničkoj državi, ali neće uvijek dovesti do toga da kulture budu pristupačne jedne drugoj kao što neće jamčiti ni međusobno razumijevanje.¹⁸

Razlog tomu je to što kulturne promjene nikada nisu trenutno, nego postupne i često proturječne, tako da njihovi sudionici teško stječu pravu svijest o njima. Upravo tu na scenu treba stupiti interkulturalizam koji će svojom interakcijom sintetizirati ono najbolje odnosno najpoželjnije od pojedinih kultura. Sve brojnije migracije iz siromašnijih sredina u one "napredne i bogate" dovodi ljude do mijenjanja svoje svijesti i tradicionalnih običaja koje zamjenjuju nekim

¹⁷ Anđelko Milardović: Multikulturalizam u Europi ne prolazi. URL:

<http://slobodnadalmacija.hr/Spektar/tabid/94/articleType/ArticleView/articleId/221434/Default.aspx>. (13.04.2014.)

¹⁸ Mesić, M. Multikulturalizam, Zagreb: Školska knjiga, 2006. Str.82-98

novim vrijednostima. Usvajanje novih kultura pri daljnjem razvoju svoje je poželjno, ali ponekad se moralne vrijednosti izgube pritom. Sve češći je to slučaj u zemljama u kojima se zanemaruje etnički identitet pojedinih naroda. Poznato je što je Amerika učinila s Indijancima, Australija s Bušmanima, a Francuska s Romima i Muslimanima. Postavlja se pitanje, koliko je ta multikulturalnost poželjna? Vrijedi li ju dalje razvijati i na koji način? Hoće li interkulturalizam zaživjeti u svim državama i na svim kontinentima? Hoće li mladi školovani ljudi dobiti priliku učiniti nešto za njegov daljnji razvoj, a s obzirom na njihovu sve veću zainteresiranost u tom području? Može li se jedino uz političke odluke Vlade pojedinih država učiniti nešto s npr. Bosnom i Hercegovinom, Makedonijom ili Crnom Gorom i brojnim problemima zbog multietičnosti u tim državama, a koje zbog rata teško mogu doći do nekog ideala kulturnog pluralizma. Brojna su pitanja na koja još uvijek nema odgovora, ali multikulturalizam i donekle interkulturalizam ipak postoje i u našoj zemlji. Od izuzetne je važnosti raditi na njihovoj promociji i razvoju interkulturalnog dijaloga počevši od osnovnoškolskog i srednjoškolskog obrazovanja do fakulteta. Posebice je važno infiltrirati multietičnost i interkulturalnost u sve aspekte društva i na taj način pridonijeti njegovoj istinskoj demokraciji i humanosti.

4. Interkulturalizam u Hrvatskoj i najčešće prepreke

Brojnim migracijama stanovništva koje su se u ratnim i poslijeratnim uvjetima zbivale na prostorima Europe, došlo je do značajnih promjena u strukturi stanovništva, kako cijele Europe, tako i bivše Jugoslavije, a kasnije i naše države, Hrvatske. Migracijama naroda, autohtono stanovništvo brojnih krajeva asimiliralo se sa "strancima" odnosno, živjelo suživot s drugim narodima i narodnostima koje su došle nakon njih. Kako su neki politolozi već naglašavali, problem "Stare Europe" koja ne trpi novitete, stvorio je cijeli niz ksenofobičnih stranaka i pojedinaca koji se nisu znali, nisu mogli ili jednostavno nisu željeli nositi s onim što im je budućnost nosila.

Kako se u tom procesu snašla jedna Hrvatska? Prilično sigurno i hrabro, složit će se mnogi. Dovoljno je prisjetiti se Vukovara, grada heroja koji je simbol obrane Hrvatske i simbol svega onoga što jedna Hrvatska jest. Ratni vihor koji je harao cijelom Hrvatskom punih pet godina,

ostavio je trajne ožiljke i doveo do stvaranja animoziteta između domicilnog stanovništva i drugih naroda.

U Hrvatskoj uz Hrvate žive i brojni drugi narodi i narodnosti, Srbi, Bošnjaci, Romi, Česi, Slovaci, Mađari, Slovenci, Austrijanci, Nijemci i Makedonci. Svaki od tih naroda ima svoju vlastitu povijest, ali i povijest suživota s domicilnim stanovništvom. Hrvatskoj se najčešće spočitava ksenofobija naspram Roma i Srba. Samo u 2012. godini bilo je preko 200 prijava pučkom pravobranitelju glede ksenofobnih i nacističkih prijetnji pojedinim građanima. Brojni su razlozi tome, što ne znači da se takav način razmišljanja opravdava, naprotiv. Romi su narod koji u Hrvatskoj živi desetljećima, stoljećima čak. Narod su bez države i kao takav, česti u svim državama Europe pa tako i Hrvatske. Ono što najveći broj Roma svrstava na vrh ljestvice animoziteta od strane ostalih građana je njihov manjak obrazovanja, samim time i zapošljavanja, što ih svrstava među najčešće korisnike socijalne pomoći od strane države. U prilog tome ne ide ni to što ih prema popisu stanovništva iz 2001. godine bilo oko 9300, ali se sada pretpostavlja da ih je oko 30.000 u Hrvatskoj.¹⁹

Veliki broj djece (pet ili više u jednoj obitelji), neriješeni socijalni uvjeti, nedovoljno poznavanje hrvatskoga jezika i brojni drugi čimbenici, doveli su romsku populaciju na najvišu točku problematike integracije i socijalne interakcije. Vlada Republike Hrvatske službeno je započela s Nacionalnim programom zbrinjavanja Roma 2003. Godine.²⁰

Osnovni cilj ovog Programa je uključivanje Roma u društveni i politički život imajuću na umu sačuvanje tradicijskih vrijednosti te ostvarivanje prava na odgoj i obrazovanje, zdravstvenu pomoć i zapošljavanje. Upravo to je bit interkulturalizma. Dakle, ne samo suživot jedne manjine s većinskim stanovništvom nego i potpuna interakcija, aktivan dijalog između određenih naroda. Je li program uspješan? Teško je reći. Osobno sam mišljenja da se ovdje radi isključivo o suživotu, a da je do samog interkulturalizma još dalek put. Podaci koji tome govore u prilog : vrlo mali broj romske djece završi osnovno školovanje (ni 50 posto), a gotovo svaki stoti završi srednjoškolsko obrazovanje, stopa zaposlenih Roma je vrlo mala, manje od 1 posto i to su većinom javni radovi, još uvijek se sklupa veliki broj brakova u maloljetničkoj dobi (do 16 godina) u svim dijelovima Hrvatske, s tim u vezi i broj majki maloljetnica je velik unatoč

¹⁹ Odgoj i obrazovanje. URL: <http://www.vlada.hr/hr/aktualne teme i projekti/aktualne teme/nacionalni program za rome/nacionalni program za rome/odgoj i obrazovanje>. (15.03.2014.)

²⁰ Ibidem.

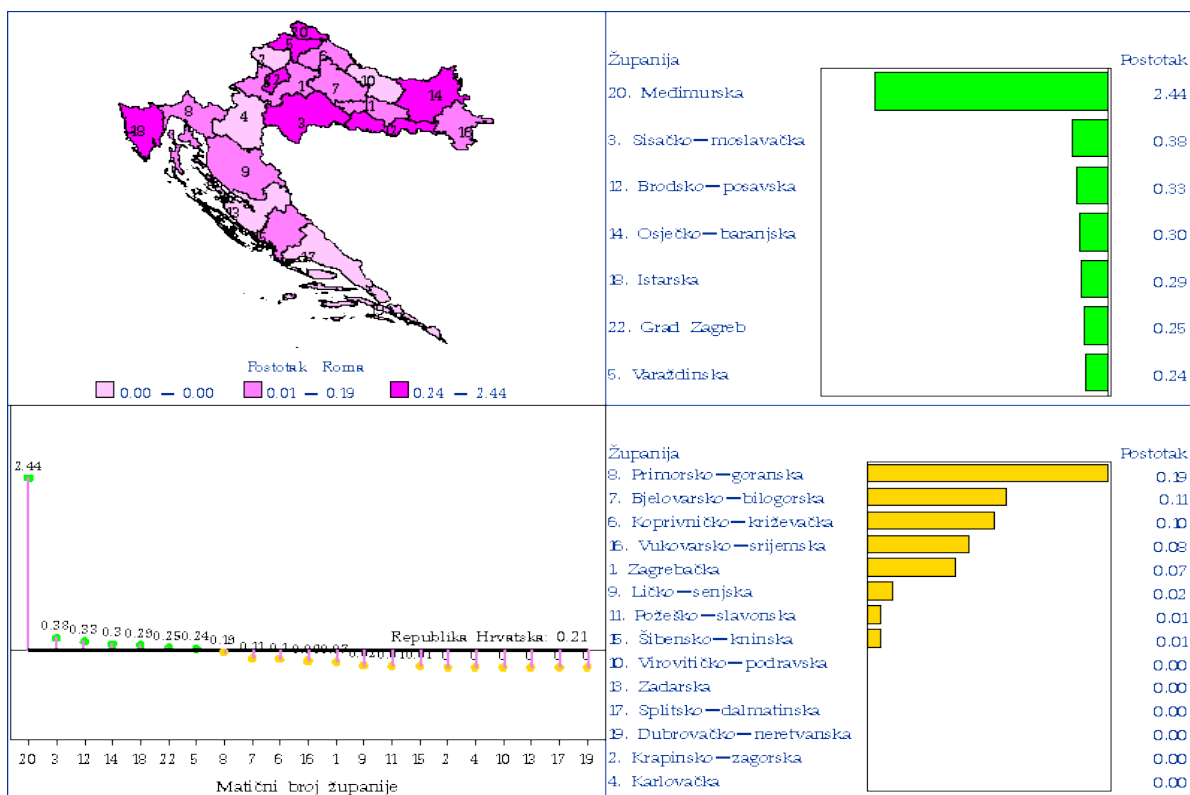
obrazovanju, broj romske djece uključene u predškolski odgoj je vrlo mali ili gotovo nikakav, a jedino što je uspješno, jest uključivanje romskih predstavnika u politički život. Mislim da je malo toga što Hrvatska može učiniti u pogledu interkulturalnog dijaloga jer su razlike između Roma i njihove tradicije i običaja u odnosu na naše iznimno velike. Prvenstveno je tu problem jezika, postoji više romskih jezika, a niti jedan nije standardiziran i kao takav uveden u škole za C-model školovanja. Poseban problem su Romi Bajaši koji su najčešći na području Sisačko-moslavačke i Požeško-slavonske županije i koji govore posebnim rumunjskim poddijalektom i kao takvi su najčešće diskriminirani.²¹

Veliki problem eskalirao je u nekoliko navrata u Međimurskoj županiji u kojoj su roditelji tražili zasebna odjeljenja i škole za djecu Rome, a ti problemi do danas nisu riješeni i iako je službeni stav Vlade, temeljen na Međunarodnoj konvenciji o pravima djeteta, kako sva djeca moraju ići u školu i imaju pravo na osnovnoškolsko obrazovanje, pitanje je dana kada će roditelji ponovno uzeti zakon u svoje ruke i krenuti protiv važećih zakona i odredaba.

U Sisačko-moslavačkoj županiji je puno bolja situacija jer do sada nije bilo sukoba niti među roditeljima, niti među djecom, a broj romske djece u prvim razredima u nekim školama je identičan broju neromske populacije. Osnovni problem Roma u toj županiji je nestandardizirani jezik te nelegalizirano naselje u kome žive već nekoliko desetljeća.²²

²¹ Romi. URL: <http://hr.wikipedia.org/wiki/Romi>. (13.04.2014.)

²² Romski kulturni centar, Sisak. URL: <http://www.romismz.info/kulturni-centar/>. (13.04.2014.)

Popis stanovništva 2011. Romska populacija po županijama

Puno bolja situacija je ipak sa Srbima, izuzmemo li pojedinačne slučajeve eskalacije nasilja u Vukovaru. Srbi kao narod koji u Hrvatskoj živi stoljećima, govori istim jezikom kao i Hrvati, samim time ima iste uvjete školovanja i zapošljavanja. Program školovanja po C-modelu kroz koji pripadnici srpske manjine mogu učiti svoj materinji jezik i pismo te srpsku povijest i kulturu zaživio je u nekim školama u područjima u kojima je srpsko stanovništvo oko 30 posto ukupnog stanovništva, čak i u školama gdje je taj postotak manji, ali su roditelji učenika iskazali želju za takvim obrazovanjem. Tu podvlačimo crtu s romskom populacijom gdje je takav model učenja gotovo onemogućen zbog manjka obrazovnog kadra iz redova romske nacionalne manjine, ali još veći problem je problem jezika. S druge strane, ratni vihor koji je zahvatio Hrvatsku 1991. godine i u kome je agresorska politika velikosrpskih političara uništila brojne gradove, izazvala brojne civilne žrtve, ostavila je trag koji će mnogi teško izbrisati. Generalizacija o kojoj sam ranije pisala kod problema Islama u Europi, ali i u Americi, nerijetka je u manjim sredinama i u Hrvatskoj. Kućni odgoj, manjak obrazovanja i niska tolerancija, najčešći su okidači ksenofobčnih ispada. Prema istraživanju koje je za potrebe Centra za mirovne studije provela

agencija Target d.o.o. u svibnju i lipnju 2013. godine na reprezentativnom uzorku od 800 punoljetnih građana Hrvatske većina ispitanika iskazala je **vrlo snažan nacionalni i vjerski identitet**, dok manjini ispitanika ovi identiteti nisu važni.

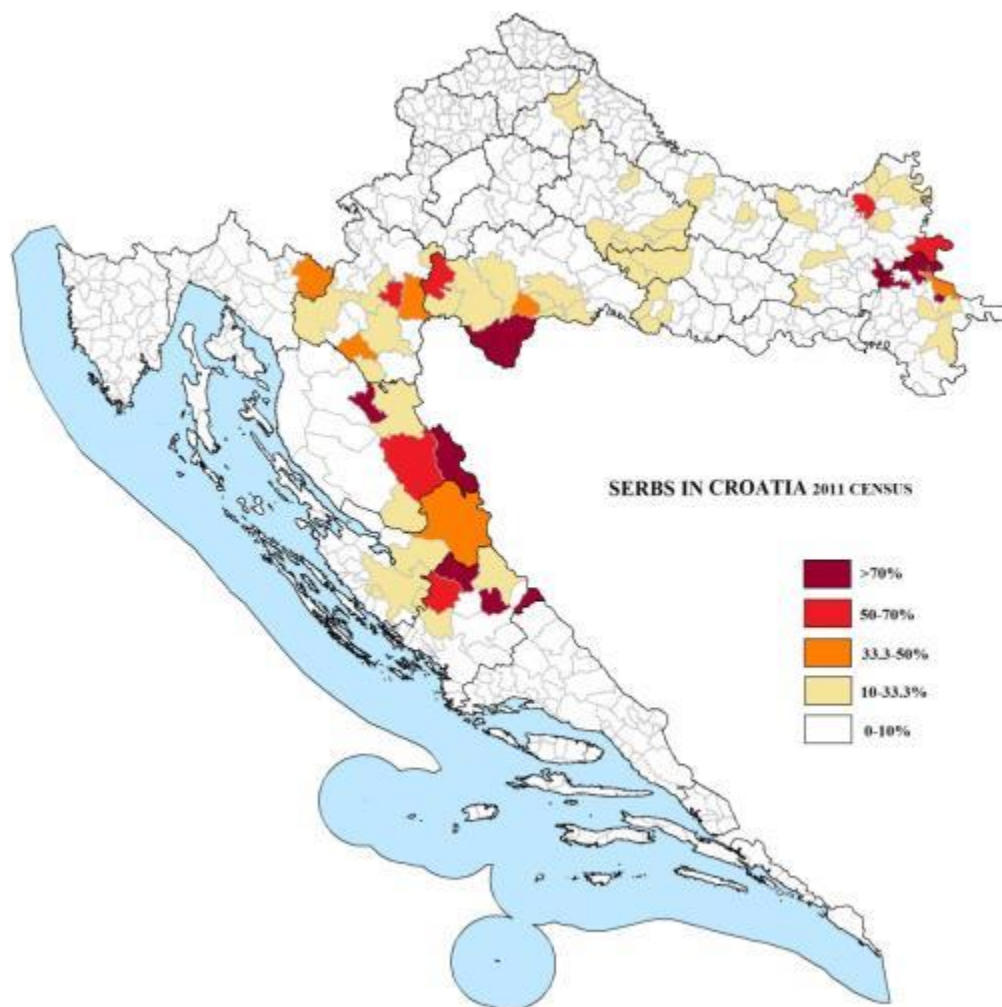
Ispitujući **ksenofobiju na općenitoj razini**, došli su do zaključka da građani RH u prosjeku laviraju na granici između ksenofobičnih i podržavajućih stavova prema useljavanju stranaca u Hrvatsku: otprilike podjednaki broj iskazuje ksenofobične i blagonaklone stavove prema stranim doseljenicima. Pri tom je zanimljivo da je ksenofobija posebno izražena u dva područja: strahu da će doseljenici uzimati posao ljudima koji oduvijek tu žive (63.4%) i sumnji da strancima interes naše zemlje neće biti na prvom mjestu (63.6%).

Što se tiče **stavova prema multikulturnom društvu**, građani Hrvatske u prosjeku pokazuju otprilike podjednaku zastupljenost pozitivnih i negativnih stavovima prema multikulturalizmu, odnosno, općenito, blagi pozitivan stav prema multikulturalizmu. Tako se, na primjer, 57.7 % ispitanika u nekoj mjeri slaže s tvrdnjom da je ugodno živjeti u sredini u kojoj žive ljudi različitih vjera, nacija i porijekla, dok se 50.6 % u određenoj mjeri slaže s tvrdnjom „podržavam doseljavanje stranaca u Hrvatsku“.

Značajan dio istraživanja obuhvaća ispitivanje **ksenofobije prema određenim nacijama, rasama i drugim skupinama**. Istraživali smo stavove prema u Hrvatskoj prisutnim nacionalnim manjinama (Srbi koji žive u RH, Bošnjaci koji žive u RH i Romi), prema manjinskim vjerskim opredjeljenjima u RH (muslimani i ateisti), prema tri skupine europskih doseljenika (doseljenici iz zapadnih zemalja EU, doseljenici iz istočnih zemalja EU i doseljenici iz zemalja bivše Jugoslavije), prema određenim kulturalno udaljenim rasama i nacijama (Kinezi, crnci i Arapi) te prema tražiteljima azila. U najvećoj mjeri negativne stavove izražavaju prema Romima (do 44%), a u najmanjoj prema doseljenicima iz zemalja zapadne EU (do 14%). Ostale skupine nalaze se između ovih vrijednosti. Zanimljivo je da građani u prilično velikom postotku ksenofobiju izražavaju prema skupinama s kojima imaju iskustva suživota (npr. prema Srbima do 38%), kao i onim skupinama s kojima još nisu dolazili u doticaj u većoj mjeri (npr. Kinezi do 32% ili Arapi do 27%). Zabrinjava i visoki postotak ksenofobije prema općenitoj kategoriji tražitelja azila (do 37%).²³

²³ Vrijeme je za suočavanje sa ksenofobijom u Hrvatskoj. URL: <http://www.cms.hr/suzbijanje-diskriminacije/vrijeme-je-za-suocavanje-sa-ksenofobijom-u-hrvatskoj>. (17.04.2014.)

Upravo tu su najveći problemi razvoja interkulturalizma u Hrvatskoj, a moguće ga je poboljšati jedino uz aktivne programe obrazovanja i sustavno borbom protiv rasizma, etničke diskriminacije i nesnošljivosti, a sve su to projekti Durbanskog plana, zasnovanog na Deklaraciji Svjetske konferencije protiv rasizma, rasne diskriminacije, ksenofobije i s time povezanih nesnošljivosti.²⁴

²⁴ Obrazovanje za mir i multikulturalizam. URL: http://www.lda-sisak.hr/uploads/lda-sisak/publikacije/croatian_text.pdf. (16.05.2014.)

5.Obrazovanje za multikulturalizam- nove generacije djece

Podatak da i u današnje vrijeme postoji raso, spolno i socijalno- klasno strukturiranje zabrinjava. U nekim državama to ide toliko daleko da se govori o proglašenju „ kulturnih ratova“ koji će se voditi po američkim gradovima „*blok za blokom*“ *dok našu kulturu ne uzmemo natrag*“.²⁵

SAD kao centar globalizacije u svom obrazovnom sustavu koriste formalno školovanje kao sredstvo posredovanja u određivanju i unificiranju kulturnih sustava značenja za nadolazeće generacije. Na taj način je uspješno stvoren hegemonistički „monokulturizam“ posvećen asimiliranju raznih etnija europskoga podrijetla u unificirano američko društvo.²⁶

Brojni američki profesori na sveučilištima ukazuju na nedostatak pravovaljanih informacija koja uče multikulturalizmu, a koje se tiču upravo američke povijesti. Tako je čak i samo pitanje „ otkrivanje Amerike“ od strane Kolumba upitno, naime, je li on otkrio novi kontinet ili je pokrenuo uništavanje visokih neeuropskih civilizacija u Novome svijetu? U Americi su i prije doseljavanja Europljana živjeli starosjedioci Indijanci koji su stoljećima bili klasno detektirani kao manjina i kao manje vrijedni. Nakon toga je uslijedila već svima znana borba za prava crne rase, a u nekim gradovima zloglasni Ku Klux Klan (KKK) sistematski zagovara prevlast "bijeje rase" nad ostalim rasama: crncima (potomcima nekadašnjih robova), azijatima (kineskim i japanskim imigrantima) i hispanosima (Meksikancima, Kubancima, Urugvajcima i Portorikancima), kao i antisemitizam, mržnju prema katolicima (ovo se osobito odnosi na imigrante iz Poljske, Italije i Irske) i homofobiju. Klan je, iznad svega, konzervativan i ksenofobičan. U velikoj mjeri, protivi se centralizmu (neprijateljski je raspoložen prema onome što smatra kao uplitanje saveznih organa u prava pojedinih država i zalaže se za izolacionizam u vanjskoj politici).²⁷

Iako je Klan osnovan porazom jedanaest država Konfederacije 1865. godine, njegovi sljedbenici još uvijek djeluju u Americi kao i popularni skinheadsi koji su zasnovani na idejama KKK-a i djeluju na području Europe pa i Hrvatske. Upravo svi ti "novi stari trendovi" su glavni razlog sve neophodnijeg obrazovanja za pluralističko društvo, multikulturalizam i interkulturalni dijalog.

²⁵ 1992 Republican National Convention Speech. URL: . (16.04.2014.)

²⁶ Minnich, E. K. Transforming knowledge. Philadelphia : Temple University Press, 1990.

²⁷ Multikulturalizam. URL: <http://hr.wikipedia.org/wiki/Multikulturalizam>. (21.03.2014.)

Mnogi autori socioloških istraživanja se zalažu za multikulturalno obrazovanje kao ispravljanje pogrešnog mišljenja. S druge strane, pokušaj ispravljanja pogrešnog mišljenja ponekad donosi i potresnu istinu- postavljamo pitanje, želimo li mi djecu učiti istini, ma kako ona potresna i teška bila ili ih učiti iskrivljenoj istini koja će biti odasлана, a kao pozitivna poruka? Tu je naravno, i pitanje objektivnosti. Sve je veći broj povjesničara, sociologa, politologa, svaki od njih ima svoje viđenje određenih situacija i koju teoriju onda primjeniti? Barry smatra da termin multikulturalnog obrazovanja pokriva samo dvije obrazovne politike koje su dijametralno suprotne u svojim pretpostavkama i implikacijama. Prva je da bi djeca trebala imati jednak program, bez obzira na rasu ili etnicitet, rod ili seksualnu orijentaciju, vjerska uvjerenja ili bilo koju drugu karakteristiku. Program bi trebao biti inkluzivan, uvažavajući pritom i prošlu i sadašnju situaciju svih tih skupina. Druga politika odbija cijelu ideju zajedničkog programa. Dakle, moguće je bujanje škola s odvojenom klijantelom i različitim programima.²⁸

Postoji li pravi način realizacije odgojno-obrazovnog procesa za mlade kulturne plurailste, teško je reći. Osobno sam mišljenja da je integracija "različitih" neophodna i jedina ispravna. Naravno, odgojno-obrazovni proces bi za sve trebao biti potpuno isti uz iznimku npr. nekih dodatnih programa kojima će se pokriti područja koja su interesantna samo jednoj određenoj skupni. U Hrvatskoj je to donekle riješeno uz dodatno obrazovanje po izbornim C programima.

Današnje mlade generacije su sve podložnije utjecaju medija, posebno Internetu. Usvajaju obrazac ponašanja koji je njima najprihvatljiviji kao i grupi kojoj pripadaju. Ono što bi škola unutar nastavnog procesa trebala pružiti jest pravilan obrazac koji se može realizirati kroz više nastavnih predmeta poput etike, povijesti, politike, filozofije i sličnih predmeta. Tu se naravno podrazumijeva da je većina tih predmeta u srednjoj školi što opet dovodi u pitanje mlađi, osnovnoškolski uzrast. Tu se vraćamo na početak, na obitelj, na kućni odgoj, usvajanje prvih moralnih vrijednosti.

5.1. Interkulturalni odgoj i obrazovanje

Kako sam već ranije navela, postoji značajna razlika između multikulturalnog i interkulturalnog društva. Alain Touraine je rekao :"*Moramo se jasno usprotiviti tome da se obrazovanje*

²⁸ Barry, B. Kultura i jednakost : egalitarna kritika multikulturalizma. Zagreb : Naklada Jesenski i Turk, 2006. Str.280-299.

izjednačuje s određenom zajednicom, a s time i s određenom kulturom i društvom. Pravila života zajednice nužno se razlikuju od čimbenika koji vodi homogenosti i društvenoj i kulturnoj integraciji. Znanstveni je duh, duh slobodnog propitivanja i ne može opstati ako država propisuje vrijednosti, vjerska uvjerenja ili običaje i ako se ona smatraju znakom i uvjetom članstva u određenom društvu. Sloboda i demokracija nisu nusproizvodi znanosti; one vuku snagu samo iz odlučnosti pojedinaca i zajednica da se odupru uništenju svog identiteta. Teme identiteta, slobode, tehnologije i razlike često se doživljavaju kao međuovisne i povezane."²⁹

Upravo tu povezanost i međusobnu ovisnost želi omogućiti interkulturalno obrazovanje- ono želi približiti građanima svjesnost kulturnog pluralizma u kome žive. Iako se možda očekivalo da će izgradnja društva u budućnosti donekle razvodniti ili apsorbirati postojeće razlike između domicilnog stanovništva i manjina tj. doseljenika i njihovih potomaka, bez kvalitetnog interkulturalnog obrazovanja, to nikada neće biti moguće.

Već smo utvrdili kako su društva odavno postala multikulturalna, ali nažalost, još uvijek se smatra da je raznolikost prijetnja, ali i izazov nacionalnim identitetima. To je najveća zabluda, kako su multikulturalizam, razlike i druge kulture i manjine-problem. Stvarni problem je upravo suprotan- tzv. jedinstvenost društva. To se posebno odnosi na države koje su se od svog nastanka smatrale monolitnim.³⁰

O pluralizmu u školama i obrazovanju puno se govorilo početkom sedamdesetih godina prošlog stoljeća, a nakon naseljavanja u Europi potkraj šezdesetih godina. Rad na interkulturalnoj suradnji Vijeća za kulturnu suradnju (CDCC) osamdesetih godina razvio se na temelju eksperimentalnih razreda pokrenutih 1972.godine kao dio školovanja djece doseljenika. Taj se program razvio na dvije smjernice:

1. Potrebi da se povede računa o jezičnim i pedagoškim hendikepima djece doseljenika (prva generacija doseljenika) npr. nedostatak znanja jezika kojim se govori u školi, a često i manjkavo obrazovanje u matičnoj zemlji. Svrha je bila upotpuniti te praznine i integrirati djecu u školu te osigurati njihov uspjeh u obrazovnom sustavu zemlje.
2. Potrebi da se povede računa o jezičnom statusu i kulturnom podrijetlu te djece koja su nastavila govoriti materinjim jezikom i u koju su usađivane tradicije i običaji zemalja odakle

²⁹ Touraine, A. Reason, freedom and history. URL: http://www.coe.int/t/dg3/migration/archives/documentation/Series_Community_Relations/MG-CR%2091_%201_community_ethnic_relations_report_en.pdf. (16.05.2014.)

³⁰ Perotti, A. Pledoaje za interkulturalni odgoj i obrazovanje, Zagreb : Educa, 1994. Str.23-28.

potječu, kako bi ona održala vezu sa svojim jezikom i kulturom. Svrha je najčešće bila razviti uravnotežene osobe i omogućiti djeci ponovnu integraciju u slučaju povratka u njihovu domovinu.³¹

Za ispunjavanje prvog cilja organizirana je dopunska nastava te uvedene primjerene nastavne metode za učenje jezika. Na taj način se pokušalo omogućiti djeci doseljenika da dostignu standard njihovih vršnjaka. Takav način obrazovanja popularan je još i danas u većini zemalja. Dvojezična nastava te izvannastavne aktivnosti najbolji su način prilagodbe te bržeg prilagođavanja novoj sredini.

Drugi cilj se pokušavao ostvariti poučavanjem jezika i kulture matičnih zemalja. Takvu su nastavu najčešće držali nastavnici iz tih zemalja i najčešće je bila u sklopu sustava obrazovanja zemlje domaćina. Nerijetko su sklapani i dogovori između zemlje domaćina i matične zemlje. U ono vrijeme, nastao je cijeli niz problema koji se u nekim zemljama zadržao do danas. Nisu se našli kvalitetni načini integracije takvog obrazovanja u škole. Pitanje jezika i poučavanja istog, ostao je stalan problem. Nastava se često održavala bez sudjelovanja zemlje domaćina i time u potpunosti onemogućila kvalitetnu interakciju.

Ipak, doći će do značajne prekretnice i pomaka prema interkulturalizmu u europskom okruženju gdje su sva međunarodna tijela uključujući Vijeće Europe i Europski zajednicu postali svjesni učinka demografskog rasta (natalitet i novi doseljenici) stranih zajednica u Europi na multietničko i multikulturalno obilježje europskih društava, s velikim naglaskom na funkciju škole u oblikovanju novih društava.³²

Svi problemi te brojna pitanja doveli su do Rezolucije Stalne konferencije europskih ministarstava za prosvjetu u Dublinu u svibnju 1983. godine koja je analizirala kakvu kulturu prenose škole te u kakvoj je vezi spomenuta kultura s identitetom djeteta. Željelo se nadrasti etnocentizam obrazovnog sustava (pogotovo na području povijesti, zemljopisa i književnosti) koji je postojao u školama i matičnih zemalja i zemalja domaćina. Odustalo se od "dodavanja" još jednog predmeta postojećem i od projekta o posebnom obrazovanju te se prešlo na obrazovanje za sve s "kulturnim dodatkom", na otkrivanje različitosti i na razvijanje sposobnosti i umijeća potrebnih za suodnošenje između različitih kultura. Upravo to je bit interkulturalizma.

³¹ Perotti, A. Pledoaje za interkulturalni odgoj i obrazovanje, Zagreb : Educa, 1994. Str.23-31.

³² Ibidem.

Interkulturalizam implicira pristup društvu i filozofiji života, prijeko potreban za njegovo izražavanje. Ustanovljenje takva pristupa i filozofije preduvjet je društvene, gospodarske, političke i kulturalne demokracije te za uspostavu međunarodne zajednice.³³

Odgovornost integracije kulturnog pluralizma društva u obrazovnu politiku, nastavne predmete, kurikulume i izobrazbu nastavnika je na akademskim zajednicama i sveučilištima. Integracija je potrebna za poticanje razgovora i komunikacije između, kako pojedinaca, tako i skupina i zajednica te za osiguranje dobrobiti svih sudionika.

Važno je poboljšati uvjete u kojima se uspostavljaju odnosi između pojedinaca i skupina, a upravo škola i obrazovanje predstavljaju- zajedno s medijima kao neizostavnim izvorom informacija za širu javnost- važan izvor simboličkih reprezentacija koje igraju važnu ulogu u određivanju naše predodžbe o drugima te našeg ponašanja prema njima.³⁴

Tražiti ravnopravnost kroz sustav obrazovanja nije utopija jer škola iako je proizvod društva, u svim segmentima sudjeluje i u njegovu stvaranju i daljnjem razvijanju.

5.2. Durbanski plan obrazovanja

Još u kolovozu 2001. Održana je Konferencija u Durbanu kojom se željelo pridonijeti borbi protiv rasizma, ksenofobije, etničke diskriminacije i nesnošljivosti. Tako je došlo do nastajanja projekta RIME (Poticanje domicilnog multikulturalizma obrazovanjem), a proveden je u suradnji sa sveučilištima u Birminghamu, Warwicku i Zapadnoengleskim sveučilištem (Velika Britanija), državnim sveučilištima Uljanovski i Kuban (Ruska Federacija) te partnerskim nevladinim udrugama iz jugoistočne Europe, središnje istočne Europe, Ruske Federacije, južnog Kavkaza i Velike Britanije i to u razdoblju između siječnja 2004. i prosinca 2006.

U spomenutim regijama u projekt su uključeni partneri iz Bugarske, Hrvatske, Srbije, Crne Gore, Bosne i Hercegovine, Ukrajine, okruga Krasnodar u južnoj Rusiji, Gruzije i Abhazije.³⁵

Osnovni cilj projekta RIME bio je pridonijeti borbi protiv rasizma, ksenofobije, etničke diskriminacije i nesnošljivosti, a želio je primijeniti prioritete Durbanskog plana, zasnovanog na

³³ Perotti, A. Pledoaje za interkulturalni odgoj i obrazovanje, Zagreb : Educa, 1994. Str.28-36.

³⁴ Ibidem.

³⁵ Obrazovanje za mir i multikulturalizam. URL: http://www.lda-sisak.hr/uploads/lda-sisak/publikacije/croatian_text.pdf. (16.05.2014.)

deklaraciji Svjetske konferencije protiv rasizma, rasne diskriminacije, ksenofobije i s time povezanih nesnošljivosti. Kakvu ulogu tu može odigrati multikulturalizam?

Prije svega, projekt RIME nastojao je identificirati konceptualne kategorije što značajno pomaže pri razumijevanju raznih aspekata etničkih odnosa i postojećih oblika diskriminacije u regijama provedbe projekta. Time je projekt pokušao kritično procijeniti korist postojeće terminologije na polju ljudskih prava.³⁶

Ksenofobija, doslovno prevedena kao strah od stranaca, jedan je od oblika rasizma i javlja se ne samo prema izbjeglicama i azilantima već i prema raznim vrstama imigranata i svima onima koje mogu percipirati kao „uljeze“, koji nemaju istu nacionalnu ili etničku kulturalnu pozadinu. Kao primjer mogu poslužiti mešketski Turci u Rusiji, Bošnjaci u Srbiji ili Crnoj Gori, Romi u Hrvatskoj i sl.³⁷

Kako se višekulturna društva osnivaju na spoznavanju različitosti, multikulturalizam ih nastoji povećati i obogatiti, a to znači da tu razliku treba cijeniti, ne je se bojati ili suprotstavljati. Bogata i raznolika kulturna prošlost i sadašnjost u projektnim regijama govori kako je zajednički suživot raznih kultura ondje povijesna činjenica. Projekt RIME nastojao je nadograđivati domicilni multikulturalizam, u isto vrijeme prepoznavajući kako trenutna situacija u tim regijama zahtijeva ciljane napore pri mobiliziranju pozitivnih aspekata zajedničkog življenja više kultura u socijalnoj okolini s mnogobrojnim etnicitetima.

Ono što je primijećeno jest da je problem komunizma u postkomunističkome svijetu sasvim drugačiji nego isti na Zapadu. Dok se zapadnjački multikulturalizam pokazao korisnim u očuvanju kulturnog identiteta novodošlih imigranata, u postkomunističkoj Istočnoj Europi multikulturalizam je de facto bio ograničen unutar autoritarne monokulture, dok je rasap sustava oslobodio mnogobrojne centrifugalne sile unutar tih višekulturnih država.³⁸

U Sisku je održana RIME-ova radionica 2004. godine na kojoj je između ostalog rečeno kako je raspadom bivše Jugoslavije došlo do promijena u kojima su određene zajednice postale nacionalne manjine, kao na primjer Hrvati u Srbiji, Srbi u Hrvatskoj, Hrvati i Bošnjaci u Republici Srpskoj i slično. Taj raspad i ta promjena doveli su do sve češćeg okrivljavanja za rat, neprijateljstva od strane članova dominantnih zajednica i autoriteta, a donedavno ravnopravne

³⁶ Obrazovanje za mir i multikulturalizam. URL: http://www.lda-sisak.hr/uploads/lda-sisak/publikacije/croatian_text.pdf. (16.05.2014.)

³⁷ Ibidem.

³⁸ Ibidem.

zajednice, postale su manjinske zajednice nezaštićene čak i od strane svojih vlada. Mnogi od njih su još uvijek raseljeni i ne mogu se vratiti u svoje domove. Manjinske zajednice isključene su iz javnog života, ekonomskog i socijalnog razvoja i u mnogim slučajevima onemogućeno im je prakticirati vlastitu kulturu, učiti materinski jezik ili iskazivati svoj identitet. U nekim su oblastima manjine koje ne provode vlast uključene u proces ponovne izgradnje mirnog multikulturalizma, kao što su Mađari i Židovi u Vojvodini.³⁹

Projekt RIME u Sisku i cijeloj Sisačko-moslavačkoj županiji je zaživio uz pomoć Agencije lokalne demokracije Sisak koja je kroz brojne programe nakon 1995., odnosno, vojno-redarstvene akcije i potpunog oslobođanja područja Hrvatske države, započela s revitalizacijom međuetničkih odnosa uz temeljni zadatak zaštite ljudskih prava i razvoja demokracije.

U periodu od 1998. do 2001. godine u sklopu programa "Integracija prognanika i povratnika u Hrvatsko društvo" radilo se u osnovnim školama s djecom u dobi od 9 do 14 godina. 2000. te godine pokrenut je program "Interkulturalna edukacija učitelja" koji je uključivao razmjenu iskustava hrvatskih i talijanskih učitelja kao i program "Radionice s mladima" koji se sastojao od niza radionica sa srednjoškolcima na području od posebne državne skrbi. Od 2002. godine pokrenuta je "Škola građanskog društva" koja je uključivala pripadnike nacionalnih manjina koji žive i djeluju na području Sisačko-moslavačke županije, kao i predstavnike lokalne vlasti, nevladinih udruga te predstavnike različitih političkih stranaka i međunarodnih organizacija. Svi programi ALD-a imali su kao osnovni cilj promicanje ljudskih prava, razvoj demokracije te poboljšanje interkulturalnog dijaloga u društvu.⁴⁰

6. Smjernice za knjižnične usluge za multikulturalne zajednice

IFLA-ine Smjernice za knjižnične usluge za multikulturalne zajednice objavljene su sa svrhom promicanja jednakosti i pravednog pristupa informacijama i knjižničnim uslugama svim korisnicima. Smjernice:

- osiguravaju temelj za planiranje knjižničnih usluga za sve skupine u zajednici

³⁹ Parac, S. Zaštita prava manjina u Jugoistočnoj Europi : radionica. Sisak, 2004.

⁴⁰ Obrazovanje za mir i multikulturalizam. URL: http://www.lda-sisak.hr/uploads/lda-sisak/publikacije/croatian_text.pdf. (16.05.2014.)

- osiguravaju kriterije na temelju kojih se može ocijeniti prikladnost postojećih multikulturalnih usluga
- osiguravaju nabavu građe i pružanje usluga temeljene na jednakosti
- potiču razumijevanje i djelovanje među multikulturalnim skupinama zastupljenim u svim društvima.⁴¹

Važnost Smjernica je ogromna. Na taj način se reguliraju pristupi različitim vrstama informacija od strane različitih vrsta korisnika. Tu se posebno postavlja pitanje kulturne globalizacije koja podrazumjeva dinamičku interakciju specifičnog, teritorijalnog i tradicionalnog. Upravo tu Knjižnica mora odigrati veliku ulogu jer je važno prepoznati interese korisnika, prilagoditi se istima te unaprijediti usluge vodeći računa o određenoj interesnoj manjinskoj zajednici. Tako u Hrvatskoj postoje Središnje knjižnice za Bošnjake, Slovence, Talijane, Ruse.

Svaki pojedinac u globalnom društvu ima pravo na potpuni izbor knjižničnih i informacijskih usluga. S obzirom na kulturnu i jezičnu raznolikost neke zajednice, knjižnice trebaju:

- pružati usluge svim članovima zajednice bez diskriminacije na temelju kulturnog i jezičnog nasljeđa
- osigurati informacije na odgovarajućim jezicima i pismima
- omogućiti pristup širokom izboru građe i usluga koje su odraz svih zajednica i potreba
- zapošljavati osoblje koje će održavati raznolikost zajednice i biti osposobljeno za rad i pružanje usluga u raznolikim zajednicama.⁴²

Neophodno je voditi računa o svim članovima neke zajednice imajući na umu njihovu vjersku, nacionalnu ili jezičnu pripadnost. Nerijetko se tu pominje pitanje liberalizma kroz koji žele utvrditi stupanj slobode pojedinca. Tada se postavlja pitanje slobode govora i izražavanja, pitanje osobne slobode kao i pitanje slobode cijelih institucija. Neki stručnjaci čak navode pitanje zbog čega bi sloboda izražavanja ili neke druge kulturne slobode imale značaj. Oni tvrde da postoje kozmopoliti koji žele upoznati različite stilove života, ali postoje i oni koji ne žele da određene informacije ne dopru do javnosti.⁴³

Kada govorimo o tome kako neke informacije ne mogu doći u javnost, a to je recimo zahtjev određene manjinske grupe ili zajednice, tada se postavlja pitanje o zakonskoj regulativi. Ta

⁴¹ IFLA. Smjernice za knjižnične usluge za multikulturalne zajednice s IFLA-inim Manifestom za multikulturalnu knjižnicu. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2010. Str.15-17.

⁴² Ibidem.

⁴³ Kymlicka, W. Liberalizam, zajednica i kultura, Zagreb : Naklada Deltakont, 2004. Str.68

zakonska regulativa će odlučiti što je najbolje za cjelokupnu zajednicu, bez obzira na zahtjeve manjine, i Knjižnica će postupati u skladu s zakonskom regulativom. Tako brojne knjižnice imaju Statute na kojima se temelji njihov rad, a oni su u skladu s odlukama određene jedinice lokalne samouprave odnosno zakonski nadležnog tijela. Tako npr. postoje zemlje u kojima je zabranjeno školovanje djevojčica, a samim time i njihov pristup informacijama pa bile one i u knjižnici. Nažalost, sustav je takav da ako je određena država donijela zakon kojim zabranjuje širenje određenih informacija, pogotovo u pisanom obliku kao što je slučaj s knjigama u knjižnicama, knjižnice su tu nemoćne. Isto je i s odlukama roditelja koji zabranjuju djeci pristup određenim sadržajima ma koliko oni bezopasni bili većinskoj zajednici. Knjižnica je ustanova koja treba pružati informacije svim korisnicima, ali samo onima koji to žele odnosno onima kojima zakoni to dozvoljavaju.

Ponekad unatoč težnjama ka razvoju knjižničnih i informacijskih usluga, postoje faktori koji mogu utjecati na primjenu navedenih načela.

- nedostatak tiskane građe na mnogim manjinskim jezicima može onemogućiti nabavu knjižnične građe prema jednakim standardima kao za većinske jezike (građa je neprimjerena opsegom, uravnoteženosti, veličinom zbirke ili fizičkom kvalitetom)
- stupanj višejezičnosti i čuvanje jezičnog i kulturnog identiteta razina socijalne integracije u društvu važni su pri određivanju razine usluga za multikulturalne zajednice. Članovi multikulturalnih skupina mogu se identificirati kao bikulturalne, multikulturalne ili transnacionalne osobe, a to utječe na predodžbu o nepristranim i pravednim knjižničnim uslugama
- Presudan činitelj je i potražnja za knjižničnim uslugama. Brojni su razlozi zbog kojih potražnja ne mora odgovarati udjelu populacije u određenoj multikulturalnoj zajednici. Razlog slaboj potražnji može biti neprimjerena ponuda, loše ili neodgovarajuće usluge, niska očekivanja korisnika, neodgovarajuća reklama ili neupućenost u knjižnične usluge. S druge strane, kod visokopismene multikulturalne zajednice može se stvoriti nesrazmjer između potražnje i dobivene usluge, najčešće ekonomskog opravdanja.⁴⁴

Ovaj dio Smjernica je vrlo diskutabilan jer povlači za sobom brojna pitanja i ne daje odgovore kao što je to bio slučaj i s pravima na pristup informacijama. Kada govorimo o pravu na pristup

⁴⁴ IFLA. Smjernice za knjižnične usluge za multikulturalne zajednice s IFLA-inim Manifestom za multikulturalnu knjižnicu. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2010. Str.27-32.

građi na jezicima određenih manjina koje žive u jednoj multikuturnoj zajednici nerijetko se postavlja pitanje financiranja. Naime, poznato je kako se knjižnice u Hrvatskoj financiraju iz sredstava gradskog odnosno državnog proračuna. Ta sredstva često su nedostatna za nabavu sve građe koja je knjižnicama i njihovim korisnicima relevantna, a koja je i u skladu s modernizacijom i globalizacijom društva. Onda se postavlja pitanje što je s građom za manjinske skupine ili manje kulturne grupe koja ostalim korisnicima nije relevantna i kao takva otežava izbor neophodne građe. Ako uzmemo u obzir da je recimo većinsko stanovništvo, a time i najveći broj korisnika govornik jednog jezika, tada se recipročno tome i najveći dio literature nabavlja na tom jeziku. S druge strane, ukoliko nemamo literature na jeziku određene manjinske grupe, a ona je tražena ili je imamo, ali nije dovoljno zastupljena, kršimo li time prava pojedinca? Ili je praksa jednostavno takva da se radi u skladu s financijskim mogućnostima i da to nema veze s narušavanjem prava nečije kulturne odnosno jezične pripadnosti. Trajnog rješenja nema, ali mogući su manevri između knjižnice i jedinica vlasti kao i pripadnika manjina. Tako je recimo u Sisku Središnja Bošnjačka knjižnica otvorena kao odgovor na težnju Bošnjaka da čitaju literaturu na svom jeziku, ali u suradnji s susjednom Bosnom i Hercegovinom koja je donirala nekoliko stotina naslova i time pomogla Knjižnici u stvaranju jednog raznovrsnog i kvalitetnog fonda. Možda je upravo taj dinamički dijalog kojeg mnogi zazivaju rješenje koje bi svaka multikulturna zajednica morala zagovarati. Na taj način dobivamo konkretne informacije od korisnika koji su pripadnici manjine, ali i većinskog stanovništva. Uspostava dijaloga je prvi korak, a njegovo daljnje razvijanje vjetar u leđa za novi stupanj demokracije i pluralističkog društva.

7. IFLA- in Manifest za multikulturalnu zajednicu

Društvo u kome živimo je raznovrsno, čine ga pojedinci različitih socijalnih statusa, etničkih, vjerskih i političkih uvjerenja. Poseban naglasak se stavlja na one koji čine manjinu u društvu u kome žive i koji se razlikuju po svom jeziku, kulturi, običajima ili nekom drugom segmentu. Knjižnice u odnosu na jezičnu ili kulturnu raznolikost trebaju :

- pružati usluge svim članovima zajednice bez diskriminacije na temelju kulturnog i jezičnog nasljeđa
- osigurati informacije na odgovarajućim jezicima i pismima

- omogućiti pristup širokom izboru građe i usluga koje su odraz svih zajednica i potreba
- zapošljavati osobe koje će odražavati raznolikost zajednice i biti osposobljeno za rad i pružanje usluga u raznolikim zajednicama.⁴⁵

Manifest zapravo samo učvršćuje ono što Smjernice predlažu jer ostavlja prostor za daljnja djelovanja koja su u skladu s međunarodnim pravima, ali i s lokalnim zakonima i statutima. Kada se govori o zapošljavanju osoba koje odražavaju raznolikost zajednice, tu se prije svega misli na zapošljavanje manjina koje uvelike ovisi o postotku kojeg ta manjina zauzima u ukupnom broju stanovnika, ali i u ukupnom broju zaposlenika neke ustanove pa tako i knjižnice. Hrvatska je u skladu s tim donijela Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina. Odredbom članka 22. Stavka 2. Navedenog Zakona pripadnicima nacionalnih manjina osigurava se zastupljenost u tijelima državne uprave i pravosudnim tijelima sukladno odredbama posebnog zakona, vodeći računa o sudjelovanju pripadnika nacionalnih manjina u ukupnom stanovništvu na razini na kojoj je ustrojeno tijelo državne uprave ili pravosudno tijelo i stečenim pravima. U popunjavanju navedenih mjesta, prednost pod istim uvjetima, imaju pripadnici nacionalnih manjina.⁴⁶

Sve knjižnične i informacijske usluge moraju biti temeljne, a ne dodatne uz sveukupnu ponudu knjižnice. Posebnu pažnju treba posvetiti onim skupinama koje su u kulturno raznolikim sredinama često marginalizirane: manjinama, azilantima i izbjeglicama, osobama s pravom privremenog boravka, radnicima-migrantima i strosjedilačkim zajednicama.⁴⁷

Ovdje se najčešće raspravlja o fenomenu raspada nacionalno heterogenih država koje povećava probleme manjina u državama sljednicama.⁴⁸

Povijest koja se dogodila u brojnim državama svijeta i Europe, od Amerike, Ujedinjenog Kraljevstva, Njemačke, dogodila se i Hrvatskoj, odnosno bivšoj Jugoslaviji čijim se raspadom stvorilo nekoliko nacionalno homogenih država u čijem je ukupnom postotku stanovništva bio i jedan ili više različitih postotaka manjinskog stanovništva. I dok je u nekim današnjim država to

⁴⁵ Smjernice za knjižnične usluge za multikulturalne zajednice : s IFLA-inim Manifestom za multikulturalnu knjižnicu. Zagreb : HKD, 2010. Str.47-50.

⁴⁶ Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina. URL: <http://www.zakon.hr/z/295/Ustavni-zakon-o-pravima-nacionalnih-manjina>. (15-05.2014.)

⁴⁷ Smjernice za knjižnične usluge za multikulturalne zajednice : s IFLA-inim Manifestom za multikulturalnu knjižnicu. Zagreb : HKD, 2010. Str.47-50.

⁴⁸ Barry, B. Kultura i jednakost : egalitarna kritika multikulturalizma. Zagreb : Naklada Jesenski i Turk, 2006.Str.38-47.

prošlo gotovo neprimjetno i demokratski mirno, Hrvatska je prošla dug put do demokracije, a posljedice su vidljive još i danas. Integracija manjinskog stanovništva bila je neizbježna karika na stupnju razvoja demokracije i interkulturzma Hrvatske države. Brojni azilantski centri koji su zbrinjavali izbjeglice s raznih područja Hrvatske, ali i susjedne Bosne i Hercegovine i Srbije, danas su većinom zatvoreni. Stanovništvo koje ih je nastanjivalo se vratilo svojim kućama, ali još uvijek postoji nemali broj onih koji su smješteni u prihvatnim centrima. Sisak je bio jedan od gradova u kome se smjestio broj od nekoliko tisuća izbjeglica u ratnom periodu. Veliki broj izbjeglica iz Bosne ostao je trajno u Sisku i upravo je to bio jedan od razloga osnivanja Središnje Bošnjačke knjižnice. Knjižnica mora pružiti svim svojim korisnicima identične usluge bez obzira na njihovo podrijetlo, socijalni status, vjersko ili nacionalno izjašnjavanje. Pri tome valja voditi računa da knjižnične usluge treba razvijati i kroz suradnju s odgovarajućim skupinama korisnika i stručnjaka na lokalnoj, državnoj i međunarodnoj razini.

Poseban naglasak treba staviti na temeljne poslanja koja se odnose na informacije, pismenost, obrazovanje i kulturu:

- promicanje svijesti o pozitivnoj vrijednosti kulturne raznolikosti i poticanje kulturnog dijaloga
- poticanje jezične raznolikosti i uvažavanje materinjeg jezika
- omogućavanje skladnog suživota više jezika, uključujući učenje više jezika od rane dobi
- čuvanje jezične i kulturne baštine te podrška izražavanju, stvaranju i širenju informacija na svim relevantnim jezicima
- podupiranje očuvanja usmene tradicije i nematerijalne kulturne baštine
- podupiranje uključivanja i sudjelovanja osoba i skupina iz svih raznolikih kulturnih sredina
- poticanje informacijske pismenosti u digitalnom dobu te ovladavanje informacijskim i komunikacijskim tehnologijama
- promicanje jezične raznolikosti na internetu
- poticanje neograničenog pristupa internetu
- podupiranje razmjene znanja i primjera dobre prakse koji se odnose na kulturni pluralizam.⁴⁹

Kada govorimo u suživotu više jezika ili očuvanju usmene tradicije i nematerijalne kulturne baštine opet se postavlja pitanje nacionalnog identiteta kojeg čine jezik i pismo, odnosno usmena predaja i tradicija te običaji. Razvijanje tog nacionalnog identiteta ovisi o shvaćanjima

⁴⁹ Smjernice za knjižnične usluge za multikulturalne zajednice : s IFLA-inim Manifestom za multikulturalnu knjižnicu. Zagreb : HKD, 2010. Str.48.

pojma multikulturalnosti, kulturnog pluralizma i sve češće interkulturalizma. Vraćanje u prošlost njihova razvoja, nerijetko će se naći natruhe žestokog nacionalizma pa čak i rasizma i to u državama koje danas slove kao najdemokratičnije. Mnogi autori ističu problem antisemitizma u Velikoj Britaniji i Francuskoj prije prvog svjetskog rata koji se razvijao i u drugim državama i koji je u potpunosti degradirao jedan narod. Pravo na vlastiti jezik i pismo, kao i na vjerske, kulturne običaje, prava su koja su u Hrvatskoj Ustavom zajamčena. Knjižnice su samo jedan segment više u razvoju demokracije i ustavnosti. Usluge koja ona nudi ovise o korisnicima i njihovim potrebama i željama. Multikulturalne usluge su upravo jedna od tih potreba. Posebno se mora naglasiti kako multikulturalne usluge nisu posebne usluge unutra neke knjižnice i kako se one ne odnose samo na narodne knjižnice već uključuje sve vrste knjižnica. Isto tako, usluge koje knjižnica nudi su namjenjene svima, i većinskoj i manjinskoj populaciji.

Neki autori ističu kako je važna asimilacija u zajednički identitet koja ne isključuje kriterij temeljen na podrijetlu, srž zajedničkog nacionalnog identiteta je zajednička predanost dobrobiti cijeloga društva koje sačinjava većina i manjina (ili manjine) i uzajamno povjerenje u druge da će se držati te predanosti čak i kada podrazumjeva žrtve.⁵⁰

Manifest se zasniva na pet važnih elemenata: rukovođenju, zbirkama, uslugama, višejezičnosti i osoblju.⁵¹

Rukovođenje se odvija donošenjem strategije čija je posljedica zapošljavanje i ljudski resursi, financije, usluge i sadržaji knjižnice. Nerijetko se tu upliće politika kroz jedinice lokalne samouprave, odnosno osnivača i njegova financiranja. Isti taj osnivač je odgovoran kroz financiranje za rast fonda i pružanja usluga i novih sadržaja u knjižnici. Važnost međusobne suradnje i aktivnog dijaloga je neupitna. Kvalitetna suradnja struke i nadređenih, u ovom slučaju rukovoditelja/osnivača je presudna u kvaliteti cjelokupnog procesa rukovođenja ljudskim resursima i brojnim uslugama i sadržajima.

Zbirke za određene skupine korisnika moraju uključivati medije na više jezika čime se kultura pojedine skupine predstavlja široj javnosti. Ovdje se primjer može dati kod zbirke za osobe s posebnim potrebama kao što su Zbirka za slijepe i slabovidne ili Zbirka manjina. Promocijom

⁵⁰ Barry, B. Kultura i jednakost : egalitarna kritika multikulturalizma. Zagreb : Naklada Jesenski i Turk, 2006. Str.75-124.

⁵¹ Smjernice za knjižnične usluge za multikulturalne zajednice : s IFLA-inim Manifestom za multikulturalnu knjižnicu. Zagreb : HKD, 2010. Str.52-54.

takvih zbirki i njihovom stalnim dograđivanjem i proširivanjem, širimo svijest svih korisnika. Podižemo letvicu tolerancije za još jedan stupanj i rušimo predrasude pojedinaca.

Brojni obrazovni programi, upute za korisnike i informacijska građa koju knjižnica nudi čine sponu s knjižnicom i lokalnom zajednicom.⁵²

Ovdje je vrlo važna suradnja knjižnice s korisnicima, osluškivanje njihovih želja i potreba te nastojanje da se istim potreba udovolji. Bez kvalitetne suradnje usluge će biti šture i nedostatne. Kroz suradnju može doći do širenja starih usluga, ali i pokretanja novih, možda naprednijih, u skladu s općeprihvaćenom modernizacijom i informatizacijom.

U sredini u kojoj postoji mnogo materinjih jezika sve vrste informacija moraju biti dostupne na jezicima koje korisnici razumiju te da jezici koji se koriste u tiskanim natpisima u prostoru knjižnice također odražavaju različite jezike korisnika.⁵³

Osoblje multikulturalne knjižnice treba odražavati mjesnu demografsku strukturu i strukturu skupine koju uslužuje. Dobro je poznat fenomen da familijarnost potiče osjećaj sigurnosti.⁵⁴

Glavne zadaće svih Knjižnica:

1. Knjižnica kao mjesto obrazovanja i učenja
2. Knjižnica kao kulturno središte
3. Knjižnica kao mjesto okupljanja.⁵⁵

Kada govorimo o knjižnici kao mjestu učenja tu ne mislimo samo na proces nastave i obrazovanje već na cjeloživotno učenje, izgrađivanje samoga sebe uz pomoć knjige, ali i ostalih medija dostupnih u njoj. Iako je u današnje vrijeme znanost toliko napredovala da je gotovo sve dostupno na internetu pa čak i knjiga gubi svoju vrijednost kao nekad osnovno sredstvo nove riječi i obrazovanja, knjižnica tu ipak ne gubi svoj značaj. Važnost promicanja čitalačkih navika, ali prije svega dostupnost sve potrebne građe za učenje, jest ono čemu svaka knjižnica mora težiti. Postoje oni koji zbog mjesta stanovanja ili neodgovarajućih uvjeta ne mogu učiti u svome domu, tu upravo knjižnica mora osigurati prostor i pristup građi, uključujući i internet, kako bi zadovoljila sve potrebe.⁵⁶

⁵² Smjernice za knjižnične usluge za multikulturalne zajednice : s IFLA-inim Manifestom za multikulturalnu knjižnicu. Zagreb : HKD, 2010. Str.15-25.

⁵³ Ibidem.

⁵⁴ Ibidem.

⁵⁵ Narodna knjižnica: IFLA-ine i UNESCO-ove smjernice za razvoj službi i usluga. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2003.Str.1-11.

⁵⁶ Ibidem.

O knjižnici kao kulturnom središtu i mjestu okupljanja pisat ću nešto kasnije, ali svakako je važno naglasiti kako knjižnica kao promicatelj kulturnih i čitalačkih navika svojih korisnika mora težiti ka što kvalitetnijem uslugama kojima će ih privući, ali i zadržati.

U današnje vrijeme kada je sve više mladih okrenuto prema internetu i ostalim suvremenim načinima zabavljanja, knjižnice nude čisto znanje i ljepotu pisane riječi i pisanog izričaja. Iako su knjižnice, u skladu s vremenom, također okrenule nova poglavlja i u svoj fond odavno uvele audio-vizualnu i digitalnu građu, ipak se trajno stavlja naglasak na knjižni fond.

Osnivanjem novih zbirki kroz koje se nastoje promicati razne kulture, jača se svijest pojedinaca, a time se stvara preduvjet za razvoj pluralističkog društva u kome će svaki pojedinac imati svoje mjesto.

8. Promicanje - marketing za multikultralne knjižnice

Narodne knjižnice djeluju u sve složenijem društvu koje od ljudi zahtjeva sve više vremena i pozornosti što utječe na njihovu moć zapažanja. Stoga je važno da knjižnice obaviještavaju i svojoj prisutnosti i uslugama koje nude. Pri tome se mogu služiti različitim metodama.⁵⁷

Kao i svaka druga knjižnica i multikultralna knjižnica ima svoje metode kojima želi privući pozornost potencijalnih korisnika. Neke od tih metoda su potpuno jednostavne, ali funkcionalne, korištenjem tiskanih, elektroničkih ili komunikacijskih medija korisnicima dajemo potrebne informacije o osnovnim sadržajima koje nudimo. Posebno je važno korisnicima multikulturalne knjižnice ponuditi sadržaje na njima prepoznatljivom jeziku i pismu. Iznimno je bitno razvijati i pružati raznovrsne programe i usluge (od informacijske službe; temeljnoga, informacijskog i ostalih vrsta opismenjivanja na manjinskim jezicima, do organizacije i promocije različitih događanja multikulturalnog značaja u knjižnici i izvan nje) te težiti tome da knjižnični prostor i osoblje odražavaju multikulturalni značaj lokalne zajednice. Multikulturalna se građa i usluge pritom trebaju redovito i aktivno promicati svim dostupnim promidžbenim sredstvima među svim mogućim knjižničnim korisnicima, no posebno su bitne ciljane promotivne akcije među pripadnicima lokalnih manjinskih skupina.⁵⁸

⁵⁷ Narodna knjižnica: IFLA-ine i UNESCO-ove smjernice za razvoj službi i usluga. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2003. Str.

⁵⁸ Multikulturalne usluge hrvatskih narodnih knjižnica. Vjesnik bibliotekara Hrvatske 55, 3/4(2012), 153-188.

Nažalost, financijska struktura je najveći kamen spoticanja u svim kulturnim ustanovama pa tako i knjižnicama. Iako bi sve usluge koje knjižnica nudi trebale biti besplatne, uključujući knjižnični fond i ostalu građu kao i pristup internetu, najčešće to nije tako. Upravo o načinu financiranja ovisi kompletna ponuda knjižnice uključujući i periodičke publikacije, novine i multimediju. Sama promocija, održiva je putem službenih stranica knjižnice, većina knjižnica ju ima, kao i oglašavanjem u lokalnim medijima. Konkretno, sve novost vezane uz Središnju knjižnicu za Bošnjake osim na službenim stranicama knjižnice, mogu se pronaći i na službenim stranicama Grada kao i na brojnim lokalnim stranicama poput Sisak info, Portal 53, te stranicama radio postaja Total FM, Quirinus radio i drugih. Suradnja Knjižnice s jedinicama lokalne samouprave podiže promociju na višu razinu jer je ta promocija od presudne važnosti za oboje. Možda ne bi bilo loše ponekad podsjetiti donositelje odluka i financijere da knjižnice još uvijek imaju važnu informacijsku, obrazovnu i kulturnu ulogu u društvu unatoč tome što su se u novije vrijeme pojavili raznovrsni pružatelji sličnih usluga. Štoviše, knjižničari moraju pokazati i dokazati da kao javne ustanove otvorene svima mogu doprinijeti kvalitetnijem i skladnom suživotu svih zajednica u današnjem kulturno raznolikom društvu.⁵⁹

Suživot brojnih kultura na jednom području ne samo da je moguć, nego i je i poželjan, jer time se stvara povoljan temelj za interkulturalni dijalog u kome knjižnica ima značajnu ulogu. Knjižnica mora prodobiti cjelokupnu zajednicu prethodno utvrdivši kvalitetnu politiku i odgovarajući program djelovanja. to može uključivati :

- održavanje organizacija "prijatelja knjižnice" za prikupljanje sredstava i općenitu podršku
- suradnju sa zagovornicima u zajednici radi dobivanja podrške za velike inicijative kao što su nove zgrade i službe
- uspostavljanje veza s raznim skupinama u zajednici kako bi se povećali određeni djelovi zbirke ili osnažile pojedine službe
- suradnju sa skupinama koje su voljne zagovarati interese knjižnične službe i njen razvoj
- sudjelovanje knjižničara u aktivnostima upoznavanja javnosti s raznolikošću i vrijednošću knjižnične službe.⁶⁰

⁵⁹ Multikulturalne usluge hrvatskih narodnih knjižnica. Vjesnik bibliotekara Hrvatske 55, 3/4(2012), 153-188.

⁶⁰ Narodna knjižnica: IFLA-ine i UNESCO-ove smjernice za razvoj službi i usluga. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2003. Str.71-74.

Ukoliko knjižnica uspije u svim tim, ili barem u nekim od tih zadataka koji su pred nju postavljeni, njena djelatnost je kvalitetom postavljena još više na svojoj ljestvici kulturnog pluralizma i integracije svih njezinih korisnika.

Uz sve to Knjižnica može kroz suradnju s drugim kulturnim ustanovama i organizacijama poput osnovnih i srednjih škola, muzeja, arhiva ili galerija, organizirati brojne programe i projekte, a sve sa svrhom promocije usluga i privlačenjem novih korisnika. S obzirom da multikulturalne knjižnice promoviraju i građu na drugim jezicima, suradnja s matičnim državama manjinskog stanovništva je najadekvatniji način dobivanja kvalitetnih sadržaja interesantnih baš toj manjinskoj zajednici. Od posebne je važnosti nabava literature na tim jezicima kao i organizacija predavanja i književnih večeri određenih profesora i književnika s tog područja. Na taj način je veza pojedinaca s matičnom zemljom najjača, a istodobno i knjižnica ima informacije koje su njenim korisnicima najprihvatljivije.

Vrlo je važno uključiti i korisnike u daljnji razvoj knjižničnih usluga. To je moguće anketiranjem o tome kakve usluge koriste i zahtjevaju, praćenjem reakcija korisnika na postojeće usluge i nove inicijative, postavljanjem kutija u koje korisnici mogu stavljati svoje prijedloge te utvrđivanjem postupaka pritužbi i pohvala.⁶¹

Korisnik je osoba koja može dati relevantan podatak o tome što je njegovo područje interesa i čemu knjižnica treba težiti. Isto tako, kako je knjižnica tu kao uslužna djelatnost, svaka pohvala, a li i pokuda na račun rada mora biti shvaćena ozbiljno. Poznato je pravilo : *Mi smo tu zbog vas, obratite nam se...* Integracijom svih korisnika i njihovih interesa i želja u rad knjižnice je najvažnija stepenica koju treba prijeći. Na koji će se način knjižnica približiti svojim korisnicima, pogotovo kada se radi o pluralnim zajednicama, stvar je individualnog pristupa o kome će odlučivati rukovodstvo knjižnice u suradnji sa zajednicom.

9.Grad Sisak- manjine

U rječniku stranih riječi riječ *manjina* označava skupinu koja se etnički, rasno, nacionalno, vjerski ili jezično razlikuje od druge, brojno jače skupine u nekoj zajednici.⁶²

⁶¹ Narodna knjižnica: IFLA-ine i UNESCO-ove smjernice za razvoj službi i usluga. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2003. Str.31.

⁶² Rječnik hrvatskog jezika. Zagreb : Lekssikografski zavod Miroslav Krleža ; Školska knjiga, 2000.

U Hrvatskoj uz Hrvate žive brojne druge nacionalnosti i vjerske skupine koje su Ustavom zaštićene. Prava i slobode osoba koje pripadaju nacionalnim manjinama (u daljnjem tekstu: pripadnici nacionalne manjine), kao temeljna ljudska prava i slobode, nedjeljiv su dio demokratskog sustava Republike Hrvatske i uživaju potrebnu potporu i zaštitu, uključujući pozitivne mjere u korist nacionalnih manjina.

Etnička i multikulturna raznolikost i duh razumijevanja, uvažavanja i tolerancije doprinose promicanju razvoja Republike Hrvatske.⁶³

Grad Sisak je na zadnjem popisu stanovništva iz 2011. godine imao oko 48.000 stanovnika što čini 28 posto od ukupnog broja u Sisačko-moslavačkoj županiji. Od ukupnog broja stanovnika 85 % čine Hrvati, 6 % čine Srbi, 5,5 % Bošnjaci, a ostalo ostali narodi. Važnost koju Grad pridaje manjinskim zajednicama vidljiva je iz toga što brojne kulturne udruge djeluju na njegovu području i ostvaruju usku suradnju, kako s Gradom, tako i s njegovim kulturnim ustanovama. Da je tomu tako, u prilog ide i činjenica kako su i dogradonačelnici i dožupani bili predstavnici manjina, srpske i bošnjačke. U sklopu Ureda gradonačelnika djelovao je Ured za informiranje građana i prava nacionalnih manjina koji se bavio pitanjima svih manjina koje žive na području Siska. Ured je osim gorućih pitanja vezanih uz prava građana pripadnika manjina, pomagao i u promicanju istih te sufinancirao brojne projekte koji su se u sklopu brojnih manjinskih europskih projekata realizirali i u našem gradu.

Od 2014. godine u Gradu Sisku djeluje Povjerenstvo za nacionalne manjine, a s ciljem unaprijeđivanja i zaštite pripadnika nacionalnih manjina na području grada Siska. Povjerenstvo ima zadatak pratiti i analizirati primjenu i provođenje Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina na području grada Siska, razmatrati pitanja te provoditi aktivnosti vezane uz ostvarivanje i zaštitu prava pripadnika nacionalnih manjina, ali i predlagati daljnje mjere za uspješno provođenje Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina. Povjerenstvo čine predsjednici pet nacionalnih manjina s područja grada Siska : srpske, bošnjačke, romske, češke i albanske nacionane manjine. S ciljem unaprijeđivanja i daljnjeg razvijanja suradnje s pripadnicima nacionalnih manjina, djeluju i kulturne ustanove Grada realizacijom brojnih kulturno-umjetničkih programa. Upravo organizacijom brojnih programa i projekata Sisak je postao poznat izvan državnih granica te se Poveljama o suradnji povezao sa susjednim državama poput Bosne i Hercegovine, Srbije, Slovenije i Mađarske. Grad Sisak je poveljama o suradnji i

⁶³ Ustav Republike Hrvatske. URL: <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/232289.html>. (12.03.2014.)

partnerstvima povezan s brojnim gradovima poput Heidenheima, Szombatelya, Gabrova, Leszna, Jihlave, st. Pltena i Remchigena.⁶⁴

Dosadašnje iskustvo koje Sisak ima, pokazalo je kako je to "Grad otvorenih vrata" u kome je kulturni pluralizam jedna dobra odskočna stepenica za daljnji razvoj kulture, odgoja i obrazovanja. Suradnja manjinskih vijeća s Gradom, dvojezičnost kao model u pojedinim školama, brojne aktivnosti s ciljem daljnjeg razvoja multikulturalnosti, samo su neki od čimbenika koji su dobar preduvjet za ići dalje i bolje.

U Sisku više od dvadeset godina u školama učenici mogu birati hoće li pohađati vjeronauk i koji vjeronauk će pohađati, možda najbolji primjer je osnovna škola Braća Bobetko u kojoj djeca mogu birati između katoličkog, islamskog i pravoslavnog vjeroanuka i u kome djeca mogu kroz izborne predmete učiti o Bošnjačkoj ili Srpskoj kulturi. Razvoj multikulturalizma je od posebne važnosti već od najranije dobi kako bi djeca stekla osnovne etičke vrijednosti koje će im pomoći u daljnjem razvoju i uzdizanju moralne svijesti. Posebna pozornost pridaje se i romskoj nacionalnoj manjini uključivanjem njihove djece u predškolski odgoj i obrazovanje s težnjom na učenju hrvatskog jezika koji je romskoj djeci velika prepreka. Knjižnica u tome ima značajnu ulogu, o čemu ću više pisati kasnije, a Grad Sisak nastoji osigurati financijska sredstva za asistente u nastavi koji bi olakšali usvajanje obveznog gradiva u prva četiri razreda osnovne škole za romsku djecu. Isto tako, u suradnji s Centrom za socijalnu skrb, nastoje se poboljšati uvjeti života romskih obitelji, a unazad šest godina ostvareni su brojni pomaci poput legalizacije romskog naselja te dovođenja priključaka za vodu i struju koje prije nisu imali.

Sve to pokazuje kako Sisak ima veliku želju svim stanovnicima dati jednake uvjete za život i rad, a sve s ciljem promicanja multietničnosti i kulturnog dijaloga. Sufinanciranje raznih projekata koji promoviraju multietičnost, kulturni pluralizam i viševjerstvo, samo su jedan od pokazatelja da je sluha u Gradu za to uvijek bilo te da će se i u budućnosti nastojati prilagoditi kako potrebama većine, tako i potrebama manjine.

⁶⁴ Osnovano Povjerenstvo za nacionalne manjine. URL: http://www.sisak.hr/clanak_/15971/osnovano-povjerenstvo-za-nacionalne-manjine. (31.03.2014.)

10. Narodna knjižnica Vlado Gotovac Sisak

Narodna knjižnica je organizacija koju osniva, podržava i financira određena zajednica putem lokalne, regionalne ili nacionalne vlasti, ili putem nekog drugog oblika organizacije. Narodna knjižnica osigurava pristup znanju, informacijama i djelima mašte pomoću niza izvora i službi, a na raspolaganju je svim članovima zajednice, bez obzira na njihovu rasu, dob, spol, nacionalnost, religiju, jezik, invaliditet, ekonomski i radni status, te obrazovanje.⁶⁵

Iz ove definicije vidimo da je narodna knjižnica lokalna služba koja postoji kako bi zadovoljila potrebe lokalne zajednice u kojoj djeluje, bez obzira na različitosti svojih korisnika. Ona je mjesno obavijesno središte, koje svojim korisnicima omogućuje neposredan pristup informacijama. Što se tiče onih korisnika koji iz bilo kojeg razloga ne mogu služiti redovitim uslugama, knjižnica za njih mora osigurati posebne službe (to se mora napraviti za pripadnike jezičnih manjina, osobe sa tjelesnim oštećenjima, i dr.). U narodnim knjižnicama, sve dobne skupine moraju naći građu za svoje potrebe, a to znači da zbirke i službe moraju, uz tradicionalnu građu, obuhvaćati i sve odgovarajuće vrste nositelja obavijesti i suvremene tehnologije. Građa mora odražavati tekuća kretanja i društveni razvitak, te biti pamćenjem ljudskih strepljenja i mašte. Zbirke i službe ne smiju biti izložene bilo kakvom obliku ideološke, političke ili vjerske cenzure, niti trgovačkim pritiscima.

Narodna knjižnica i čitaonica Vlado Gotovac Sisak službeno je otvorena 1951. godine kao Gradska narodna knjižnica i čitaonica i ostavila taj naziv do 1960.-tih godina kada dolazi do brojnih promjena. U razdoblju do 1969. godine knjižnica je promijenila naziv u Narodna knjižnica i čitaonica, uvela UDK sustav stručenja knjiga i proglašena je matičnom knjižnicom za područje Općine Sisak. 21. rujna 1977. uz proslavu Dana INA-Rafinerije nafte otvoren je samački hotel i u prizemlje zgrade preseljen je Odjel za odrasle sa svojih 54 000 knjiga, a u prostoru Kranjčevićeve ulice 6, u kojem je Knjižnica provela 26 godina, Dječji odjel počinje sa samostalnim radom.⁶⁶

Integracija Narodne Knjižnice i čitaonice s Knjižnicom Željezara provedena je 1. srpnja 1991. godine. Knjižnica je bila smještena na tadašnjem Lenjinovom trgu, gdje ponovno počinje djelovati 2003. godine. kao samostalan Ogranak Caprag. Danas Narodna knjižnica i čitaonica Vlado Gotovac

⁶⁵ Narodna knjižnica: IFLA-ine i UNESCO-ove smjernice za razvoj službi i usluga. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2003. Str. 1

⁶⁶ Zorko, Đ. Povijest knjižnica i čitaonica u Sisku. Sisak : Narodna knjižnica i čitaonica Sisak, 1997. Str. 9-26.

Sisak radi u tri odvojena odjela: Ogranak Caprag, Dječji odjel, Odjel za odrasle. U sklopu Ogranka Caprag djeluje i Dječji odjel s igraonicom Zvončica u zasebnom prostoru od 6. ožujka 2014.godine. Na raspolaganju je svim kategorijama korisnika od predškolskog uzrasta do umirovljenika. Uz osnovnu knjižničarsku, informacijsku, matičnu i edukacijsku djelatnost, knjižnica ima promiče svoje usluge kroz marketinške

Knjižnica promiče svoju djelatnost kroz brojna predavanja, izložbe, radio emisije, članke u novinama, izdaje knjige, biltene i popise prinova. Knjižnica djeluje samostalno, a sredstva za obavljanje djelatnosti Knjižnice osiguravaju se iz Proračuna Grada Siska, prihoda ostvarenih vlastitom djelatnošću i darovima. Rad Knjižnice je javan. Sve aktivnosti vezane uz Knjižnicu i njen rad vidljive su na službenoj stranici <http://www.nkc-sisak.hr/>.

Poslanje knjižnice je približiti informacije, znanje i kulturu žiteljima grada Siska, Sisačko-moslavačke županije i njihovim gostima, odgovoriti na potrebe i zahtjeve korisnika odabranim, stručno utemeljenim aktivnostima i mrežnim uslugama kojima se potiče čitanje, pridonosi nepristranoj obaviještenosti građana, obrazovanju i bogaćenju kulturnoga života svakog pojedinca u zajednici. Iz poslanja proizlaze osnovni ciljevi djelovanja Narodne knjižnice i čitaonice Vlado Gotovac Sisak:

- da bude općepoznato kulturno središte grada
- da bude istinsko središte zajednice
- da bude privlačno mjesto za rad, igru i druženje
- da podrži obrazovanje korisnika svih dobi
- da izgrađuje kvalitetne i raznolike zbirke na različitim medijima
- da omogući dostupnost svim vrstama informacija o građi koju Knjižnica posjeduje kao i o onoj koja nije u njezinu vlasništvu
- da potiče korištenje mrežnih izvora i usluga, poglavito oblikovanjem i održavanjem mrežnih stranica Knjižnice
- da oblikuje i nudi usluge i onim korisnicima koji nisu u mogućnosti doći u Knjižnicu
- da pridonosi razvoju knjižničarske struke.⁶⁷

⁶⁷ O knjižnici. URL: <http://www.nkc-sisak.hr/o-nama>. (12.03.2014.)

11. Središnja knjižnica za Bošnjačku nacionalnu manjinu

Kako je ranije već navedeno, Bošnjaci su jedna od najmnogobrojnijih nacija koje žive u Sisku. Posebno veliki broj Bošnjaka živi u naselju Caprag (oko 35 %). I samo sjedište Islamske zajednice Medžlis islamski Sisak nalazi se u tom naselju. Potražnja za knjižničnim uslugama presudan je činitelj. Zbog brojnih razloga potražnja ne mora odgovarati udjelu populacije u određenoj multikulturalnoj zajednici. Odluke o razinama pružanja usluge trebaju se zasnivati na analizi zajednice i procjeni potreba, što uključuje istraživanje razloga nedostatka ili niske razine potražnje. S druge strane, ljudi iz visokopismene multikulturalne zajednice mogu stvoriti nesrazmjernu potražnju za knjižničnim uslugama koje nije moguće zadovoljiti, a da jednakost u pristupu uslugama ne bude odvedena u pitanje.⁶⁸

Upravo veliki broj Bošnjaka koji žive na tom području, kao i brojna kulturna događanja koja organiziraju, nerijetko u samoj knjižnici, bili su jedan od glavnih razloga zašto se odlučilo osnovati središnju knjižnicu za Bošnjake u tom naselju pri Ogranku Caprag.

Središnja knjižnica za bošnjačku nacionalnu manjinu u RH osnovana je početkom 2012. godine, nakon potpore nadležnog Ministarstva kulture i brojnih bošnjačkih udruga i pojedinaca. Njeno se djelovanje ostvaruje na raznim nivoima; od nabave i širenja bošnjačke knjige do raznih kulturnih inicijativa, izložbi, promocija knjiga i književnih susreta u suradnji s bošnjačkim institucijama.

U Središnjoj knjižnici za Bošnjake zaposlen je jedan diplomirani knjižničar koji posebno radi na promociji Bošnjačke literature. Upravo knjižnično osoblje može imati presudnu ulogu u pomaganju multikulturalnim skupinama da dođu do informacija na odgovarajućem jeziku i na odgovarajućoj razini razumjevanja.⁶⁹

Zato je od izuzetne važnosti pratiti sve novitete koje pišu književnici na bošnjačkom jeziku te sva važna događanja koja promiču Bošnjačku kulturu. Na taj način i sam knjižničar kao glavni informator može dati relevantne informacije svakom onom korisniku koji posjeti Središnju

⁶⁸ Smjernice za knjižnične usluge za multikulturalne zajednice : s IFLA-inim Manifestom za multikulturalnu knjižnicu. Zagreb : HKD, 2010. Str.27-35.

⁶⁹ Ibidem.

knjižnicu za Bošnjake te dobiti povratnu informaciju o tome je li korisnik bio zadovoljan i čime bi još mogao unaprijediti knjižnične usluge.

Sva građa za Bošnjačku knjižnicu se nabavlja i obrađuje zasebno od ostale građe za knjižnicu. Bošnjački fond sadrži literaturu iz područja beletristike, znanstvene i znanstveno-popularne literature kao i referentnu zbirku te časopise Preporodov Journal i Behar. Oba časopisa su mjesečnici i besplatni su za sve korisnike Knjižnice te se redovito dostavljaju u Knjižnicu.

Pjesnik Enes Kišević u razgledanju Središnje Bošnjačke knjižnice

Za sada Bošnjačka knjižnica nema drugu građu osim knjižne, ali planira se nabava i audio-vizualne građe. Upravo 2014. Godina je presudna za Središnju Bošnjačku knjižnicu jer su ostvarene važne suradnje s Bosnom i Hercegovinom te je 29. ožujka održana velika Skupština Bošnjačkog vijeća koju su činile brojne kulturne osobe iz Hrvatske i Bosne i Hercegovine. Osim samog održavanja Skupštine, održana je, pod visokim pokroviteljstvom Ministarstva kulture Republike Hrvatske, Donatorska konferencija „Gdje je knjiga, tu je moj dom...” u organizaciji Grada Siska i Narodne knjižnice i čitaonice Vlado Gotovac Sisak. Susret je započeo dočekom uzvanika i donatora iz susjedne Bosne i Hercegovine u Ogranku Caprag Narodne knjižnice i čitaonice Vlado Gotovac Sisak gdje se nalazila prigodna izložba, a

potom su se svi uzvanici uputili u Društveni dom INA Rafinerije Sisak gdje se odvijao prigodni kulturno-umjetnički program. Brojni posjetitelji mogli su uživati u nastupu pjesnika i glumca Enesa Kiševića, dramaturga i pisca Rusmira Agačevića s dječjim „Zvrk teatrom“, dok su u glazbenom dijelu sudjelovali Bošnjačko kulturno umjetničko društvo „Nur“ iz Siska, ženski pjevački zbor „Bulbuli“ iz Zagreba, ansambl „Bosana“ i Pavao Anić, slijepi dječak koji već godinama na harmonici prati Bošnjačke na njihovim nastupima. U Donatorskoj večeri skupljeno je nekoliko stotina knjiga iz bošnjačke književnosti.

Doček brojnih uzvanika na Donatorskoj konferenciji

Tom prigodom, Središnja Bošnjačka knjižnica otvorila je svoja vrata u novom, puno većem prostoru od pedesetak kvadrata u sklopu Narodne knjižnice i čitaonice Vlado Gotovac Sisak u Capragu. Važne donacije knjiga (više od 500 primjeraka) ostvarene su i prilikom posjeta delegacije Grada Siska Sarajevu, a dogovorene su i nove suradnje kojima se želi poboljšati kvaliteta usluga Središnje Bšnjačke knjižnice. Dosadašnji fond koji je brojao oko 450 primjeraka bez donatorskih primjeraka bilo bi teško proširiti u tako kratkom vremenskom periodu. Naime, nabava knjižne građe odvija se za sada isključivo iz nakladničkih kuća u Hrvatskoj, a najveći dio knjiga Bošnjačkih pisaca objavljen je u susjednoj državi i kao takav podliježe drugom stupnju

vrednovanja kao i drugačijem zakonu nabave. Ovom suradnjom, započeta je novo razdoblje Bošnjačke knjižnice u kome se planiraju brojne donacije kako samoj Knjižnici, tako i osnovnim i srednjim školama koje pohađaju djeca islamske vjeroispovjesti. U Knjižnici je, osim knjižnog fonda, zaseban prostor za promociju tradicionalnih običaja u kome se posjetitelji mogu družiti uz dobru knjigu i priču. Tako se u Odjelu nalazi tradicionalni Bošnjački tepih na kome se nalazi sofa (niski okrugli stolić) i oko nje posloženi prigodni jastuci za sjedenje.

U suradnji s Islamskom zajednicom i kulturnim udrugama s područja Siska, dogovaraju se brojne kulturne manifestacije i književni susreti, a sve s ciljem promocije Bošnjačke kulture i jezika. Od presudne je važnosti i suradnja sa susjednom Bosnom i Hercegovinom koja, osim donacija u knjižnoj građi, pomaže i u organizaciji književnih susreta brojnih Bošnjačkih pisaca te različitih KUD-ova. Potpisane su i brojne Povelje o suradnji s gradovima iz kojih su potekli sisački Bošnjaci, kao što su: Bihać, Sarajevo, Bosanska Krupa i Otoka. Na taj način se Bošnjaci koji žive u Sisku, a velika većina ih je došla u Sisak u ratnom razdoblju, između 1991.-1995. godine osjećaju povezano s Bošnjacima iz Bosne i Hercegovine i njihova tradicija i kultura imaju značajno uporište u Knjižnici i njenom radu. U svakom slučaju, Bošnjaci kao nacija imaju sve preduvjete za normalan rad i život u gradu u kome žive već desetljećima. A daljni razvoj Bošnjačke kulture ovisit će i o njima i njihovoj suradnji s Knjižnicom kako samostalno kao pojedinci, tako i kroz brojne kulturne udruge, vjersku zajednicu, ali i bošnjačke političke stranke koje djeluju u gradu Sisku. Knjižnice kao kulturno središte moraju čuvati, promicati i naglašavati važnost izražavanja različitih kultura, uključujući njihovu baštinu, tradiciju, književnost, umjetnost i glazbu.⁷⁰ Mislim da je to upravo ono što se otvaranjem Središnje knjižnice Bošnjaka željelo postići i što će se daljnjim radom i usavršavanjem sve više razvijati, radeći na dobrobiti svih građana jedne multikulturne zajednice.

⁷⁰ Smjernice za knjižnične usluge za multikulturalne zajednice : s IFLA-inim Manifestom za multikulturalnu knjižnicu. Zagreb : HKD, 2010. Str.18-20.

12. Književni susreti i promicanje čitanja

U organizaciji Narodne knjižnice i čitaonice Vlado Gotovac Sisak, Ogranak Caprag, organiziraju se brojni književni susreti s ciljem promocije pisane riječi. Veliki broj pisaca koji stvara na području Sisačko-moslavačke županije česti su gosti u sisačkoj knjižnici. Posebno su popularni pisci za djecu poput Branke Kalauz ili pisaca koji pišu i za djecu i odrasle, Slavica Sarkotić, Đurđica Vuković, Đuro Maričić. Nerijetko, u posjet sisačkoj knjižnici dolaze i renomirana imena hrvatske spisateljske scene poput Mire Gavrana, Julijane Matanović, Miljenka Jergovića, Vere Čudine, a posebno su popularne dječje spisateljice Sanja Polak i Sanja Pilić.

Književni susreti se održavaju više puta godišnje u sva tri odjela Knjižnice, a neki od djelatnika Knjižnice su i sami autori knjiga ili slikovnica. Tako su popularne “Jako dugačke priče...” autorice Renate Holcer, a nedavno je svjetlo dana ugledala i edukativna slikovnica „Sisak Smjehograd“ s ciljem promicanja Siska i učenja njegove povijesti i turističkih znamenitosti.

S promocije slikovnice Sisak Smjehograd Ive Dužić i Kristine Mareković

Pri organizaciji književnih susreta uvijek se vodi računa o interesima publike, pri tome se misli na autore koji se najviše čitaju, kako kod odraslih, tako i kod djece i mladih. Kod organizacije književnih susreta za djecu, Knjižnica surađuje s obližnjim osnovnim školama te se nerijetko

organiziraju „ Sat lektire“ ili „ Sat Hrvatskog jezika“ u Knjižnici, ovisno o autoru knjige koju želimo predstaviti publici. Takvi književni susreti izuzetno su popularni i kod učitelja jer na taj način kroz „terensku nastavu“ uz svojevrzni praktični dio, djeca dobiju kvalitetan školski sat u kome interaktivno mogu ravnopravno sudjelovati u satu hrvatskog jezika.

Važnost promicanja čitateljske kulture od najranije dobi prepoznata je od strane knjižničarki te je pokrenut projekt „ **Čitanje naglas**“ . Akcija je zamišljena kao natjecanje za učenike osnovnih škola od 3. do 8. razreda u svim gradovima Republike Hrvatske. Cilj ove akcije je poticanje čitanja i čitanja naglas, razvoj čitalačkih navika, popularizacija knjige te poticanje pozitivnog natjecateljskog duha. Ove godine, finale Čitanja naglas će se održati u Sisku u studenom povodom Dana hrvatskih knjižnica. Prošle godine se natjecanje odvijalo na Interliberu i sudjelovala su djeca iz cijele Hrvatske. S obzirom na sve veći broj prijavljene djece, jasno je kako se popularnost povećava i kako je projekt kao kvalitetan bio prepoznat od strane svih knjižnica, ali i osnovnih škola u Hrvatskoj. Projekt koji je zaživio u Sisku uključio je sve osnovne škole s područja grada, njih devet, a broj natjecatelja je svake godine sve veći. Pri izboru knjige koju će natjecatelj predstaviti publici i žiruju vodi se računa da knjiga ne smije biti primjerak lektire već slobodan izbor čitatelja. Ocjenjuje se težina izabranog djela (primjerenost uzrastu) , samo predstavljanje natjecatelja u kome se teži što slobodnijem i originalnijem pristupu, izražajnost pri čitanju, naglašavanje dijaloga ili monologa i slično.

Jedno od natjecanja u "Čitanju naglas" u Sisku

Isto tako, promicanje čitanja i čitalačke kulture od najranije dobi prisutan je i u Sisku kroz kampanju „Čitaj mi“ u kojoj se Knjižnica „seli“ iz svog prostora u brojne druge prostore. Tako je svaki tjedan na Odjelu pedijatrije sisačke bolnice, u Domu zdravlja u čekaonici u dječjem dispanzeru, planira se posjet i svim ostalim ambulantama koje posjećuju djeca. Kroz kampanju „Čitaj mi“ i NKČ Vlado Gotovac Sisak želi privući nove korisnike u svoje prostore te na taj način osigurati još brojniju publiku za razne kulturne programe i manifestacije.

Mnogi važni dokumenti i strategije vezane uz čitanje naglašavaju da je upravo metoda glasnog čitanja ključna za razvijanje čitateljskih navika i kasniji uspjeh u školi te općenito uspjeh u stjecanju znanja i vještina. Glasno čitanje djeci često služi i prevenciji poteškoća u čitanju koje se mogu javiti već u najranijoj dobi. Da ne bude zabune, izuzetno je važno čitati djeci svih uzrasta, a ne samo najmlađima. Važnost pisane riječi te knjige kao njezina glavnog promicatelja nešto je na što brojni pisci, novinari, kulturnjaci, a ponajviše knjižničari upozoravaju već godinama. Samo pisana riječ ostaje trajna, a čitanjem i usmenom predajom se prenosi dalje, na nove generacije djece koje će jednog dana činiti ovaj svijet bolji i kvalitetnijim za življenje.

„Tete pričalice“ sisačke knjižnice u čekaonici Pedijatrije u OB Ivo Pedišić u Sisku

13. Manifestacija "Tjedan kulturne raznolikosti"

Multikulturalno društvo ne čine samo nacionalne i etničke manjine i starosjedioci već i svi drugi koji žive izvan svoje zemlje i primarnog kulturnog kruga. Multikulturalne knjižnične usluge uključuju pružanje multikulturalnih informacija svim vrstama knjižničnih korisnika i pružanje knjižničnih usluga posebno namijenjenih nedovoljno zastupljenim korisnicima.⁷¹

Narodna knjižnica i čitaonica Vlado Gotovac Sisak se 2012. uključila u obilježbu Svjetskog dana kulturne raznolikosti pokrenuvši manifestaciju Tjedan kulturne raznolikosti u kome se kroz četiri dana predstavljaju četiri nacije s područja Grada: Hrvatska, Bošnjačka, Srpska i Romska. Cilj cijele manifestacije je kroz programe u kojima sudjeluju isključivo djeca promovirati zajedničke vrijednosti kroz kulturu ponašanja, komuniciranja, poštivanja i uvažavanja. U suorganizaciji manifestacije sudjeluju tri najveće vjerske zajednice u Sisku: katolička, pravoslavna i islamska te romske kulturne udruge. Planira se suradnja i s češkom i ruskom nacionalnom manjinom koje sudjeluju u multietničkim programima za odrasle.

⁷¹ Smjernice za knjižnične usluge za multikulturalne zajednice : s IFLA-inim Manifestom za multikulturalnu knjižnicu. Zagreb : HKD, 2010. Str.22-26.

KUD Galdovo, predstavljanje Hrvatske nacije

Početak manifestacije nije bio lagan jer je trebalo okupiti sve manjinske zajednice, uskladiti želje i mogućnosti svih aktera te na gotovo potpuno volonterski način organizirati cijeli jedan tjedan. Razlog nefinanciranja od strane lokalne zajednice i manjinskih vijeća jest taj što su organizatori htjeli potpuno neovisan projekt u kome će se gledati isključivo djeca i promocija različitih kultura, običaja i tradicionalnih vrijednosti. Na taj način, bilo kakva politička konotacija izbjegnuta je, a manifestacija je dobila još veći značaj.

Program je zamišljen na taj način da se kroz četiri dana predstave četiri nacije, svaka na svoj način, ali prvenstveno kroz pjesmu, glumu, ples i prezentaciju tradicije kroz narodne nošnje i običaje. Svaka je nacija sama odredila kako će program teći, s kojim će se dramskim izričajem predstaviti, kako će se promovirati određeni jezik, kulturno naslijeđe ili tradicionalne vrijednosti. Program se održava u kasnim poslijepodnevima satima kako bi sva zainteresirana publika mogla doći, započinje u 18 sati i traje oko sat i pol do dva. Svaka nacija uz pomoć brojnih KUD-ova, dramskih grupa, pjesnika i književnika promovira svoj jezik, svoju kulturu i običaje. Hrvatska nacija kao domaćin svake godine ugosti različite KUD-ove iz različitih sredina, želeći pri tome dati svima jednaku šansu za promociju svojih najmlađih naraštaja. Uz brojne udruge i kulturno-umjetnička društva, veliku ulogu imaju i polaznici Igraonice Zvončica koji sudjeluju u programu kroz brojne igrokaze, recitacije i pjesmu.

Srpsko kulturno društvo Prosvjeta Dvor

Kako je najveći naglasak stavljen upravo na djecu, posebnu ulogu u Manifestaciji imaju i njihovi roditelji koji se volonterski trude osigurati ono najvažnije za mališane, a to je okrijepa nakon nastupa. Roditelji su i ti koji su od prvog dana dali suglasnost da njihova djeca polaze jednu takvu, multikulturalnu igraonicu u kojoj će njihova djeca naučiti puno toga o drugim kulturama i naučiti živjeti s njima. Tako je i kroz Manifestaciju "Tjedan kulturne raznolikosti- Prijatelji iznad svega", svaki roditelj dao svoj doprinos poštujući sve sudionike programa i aktivno sudjelujući u organizaciji kao domaćin. S obzirom da se kao jedan od glavnih ciljeva navodi poticanje vjerske snošljivosti, uz roditelje, ogromnu ulogu imaju i vjerske zajednice. Upravo one svojom suradnjom potpomažu shvaćanju i interakciji svih vjera i svih građana bez obzira kojem segmentu društva pripadaju apelirajući pri tom na demokraciju i duh snošljivosti i mira, odnosno univerzalne vrijednosti i jednakosti.⁷²

⁷² Mi poznajemo I živimo svoja prava. Zagreb : Školska knjiga, 2003. Str.160-173.

Najmlađi sudionici Tjedna kulturne raznolikosti

Konvencija o pravima djeteta, usvojena na Općoj skupštini UN-a 20. studenog 1989. godine donijela je brojne odluke o pravima sve djece bez obzira na njihovu rasu, boju kože, spol, jezik, vjeru, nacionalnu, etničku ili socijalnu pripadnost. Kako je jedno od osnovnih prava i pravo djeteta pripadnika manjinske zajednice koje mu jamči pravo na vlastitu kulturu, izražavanje vjere i na uporabu jezika manjine⁷³, tako i Tjedan kulturne raznolikosti svojoj djeci s područja Siska daje mogućnost jednake prezentacije, sudjelovanja u kulturnom programu kroz koji će na najbolji mogući način pokazati svojim prijateljima koliko su zapravo slični, a koliko različiti u svakodnevnom življenju.

S obzirom na izvrsnu suradnju s vjerskim zajednicama te već ustaljen, dugogodišnji program vjerskih i multikulturalnih radionica, ovakav program ima namjeru postati tradicionalan i prepoznatljiv i u široj regiji. Sve veći broj sudionike iz godine u godinu, dobar su pokazatelj kako ovakve manifestacije mogu i moraju biti dio kulturne ponude svakog pluralističkog društva.

⁷³ Konvencija o pravima djeteta. URL: http://www.unicef.hr/upload/file/300/150215/FILENAME/Konvencija_20o_20pravima_20djeteta.pdf. (10.03.2014.)

Ujedno ovakvi programi su i dokaz kako je to isto društvo oslobođeno predrasuda i stereotipa te kako radi na razvijanju liberalne demokracije u kojoj će svaki pojedinac moći se etnički, nacionalno i vjerski se izjasniti njegujući pri tome i svoj, ali i tuđi identitet.

O važnosti Manifestacije progovorili su i vjerske zajednice upućujući još jednom apel za međusobnim uvažavanjem i razumijevanjem. :

"Cilj ovog dječjeg okupljanja je pokazati kroz zajednicu svoju vjersku i nacionalnu pripadnost,tj. da se zajedno može živjeti bez obzira koje smo boje kože, koje nacije ili vjere, jer smo svi mi djeca Božja. Upravo zato djeca kroz igre, pjesme, glumu i recitacije predstavljaju svoj narod i svoju vjeru, jer oni su čistog srca i na najbolji način će pokazati ljudima smisao ovozemaljskog života, u kojem svi možemo živjeti zajedno iako smo različiti." - Sisački Paroh Veselin Ristić.

"Važnost uvažavanja razlika i zajedništvo svih vjernika temelj je napretka društva. Ekumenske molitve jedan su od načina vraćanja tradiciji, vjeri i ljubavi za bližnjega svoga. Program Tjedna kulturne raznolikosti pokazao se kao zanimljiv projekt u kojem su, obitelj, vjera, međusobno poštivanje i razumijevanje osnove od koje svi moramo krenuti." - Župnik Branko Kretić

"Medžlis Islamske zajednice Sisak bio je i bit će jedan od suorganizatora ove manifestacije aktivno sudjelujući s djecom u realizaciji programa te na taj način pozdravljajući i podržavajući inicijativu Dječje igraonice „Zvončica“.. Okupivši čelne predstavnike katoličke,pravoslavne i islamske zajednice, željeli smo osjetiti jedno prisno zajedništvo, ljepotu i radost življenja u svojoj vjeri i kulturi, a ujedno promovirati zajedničke vrijednosti kroz kulturu ponašanja, komuniciranja, poštivanja i uvažavanja. " - Sisački imam Alem efendić.

14.Manifestacija "Jezik roda moga"

Knjižnice u odnosu na kulturnu i jezičnu raznolikost trebaju pružati usluge svim članovima zajednice bez diskriminacije na temelju kulturnog i jezičnog nasljeđa, osigurati informacije na odgovarajućim jezicima i pismima te omogućiti pristup širokom izboru građe i usluga koje su odraz svih zajednica i potreba.⁷⁴

Obilježavanje Međunarodnog dana pismenosti i Europskog dana jezika u rujnu spojeno je u jednu tjednu cjelinu u kojoj se kroz cijeli tjedan predstavljaju različite nacije kroz svoj jezik,

⁷⁴ Smjernice za knjižnične usluge za multikulturalne zajednice : s IFLA-inim Manifestom za multikulturalnu knjižnicu. Zagreb : HKD, 2010. Str.22-26.

kulturu i običaje. Književne večeri uz bošnjačke, srpske, češke, ruske i naravno, hrvatske pisce uz brojne literarne radionice te izložbe, početak su još jednog kulturnog dijaloga i uzdizanja moralne svijesti.

U organizaciji vjerskih zajednica, kulturnih društava i Narodne knjižnice i čitaonice Vlado Gotovac Sisak započinje manifestacija "Jezik roda moga" prema čuvenoj pjesmi Petra Preradovića. Manifestacija je od ogromnog značaja za cijelu regiju jer se njome jačaju spone između brojnih naroda koji žive na tom području. Snaga pisane riječi, usmene predaje te narodnih običaja, nepresušan su izvor za svakoga. Narodna knjižnica i čitaonica Vlado Gotovac to zna prepoznati i razveseliti brojnu publiku.

Bliskost različitih jezika koji počivaju na Slavenskim jezicima i na kojoj je temeljena povijest različitih naroda uvodi nas u budućnost u kojoj će pisana riječ još više jačati, a pomalo zaboravljena usmena predaja ponovno se uzdići. Osnovni cilj ove manifestacije je vraćanje tradiciji i pisanoj riječi kao i usmenoj predaji i starim običajima.

Tako su se kroz ovu manifestaciju sisačkoj publici predstavili predstavnici srpske, bošnjačke, ruske, češke i romske nacionalne manjine. Naravno, Hrvati su kao domaćini imali svoje predstavljanje zadnji dan manifestacije. Manifestacija je zamišljena tako da se kroz cijeli tjedan, svaku večer, predstavlja jedna nacija i to na način da promoviraju svoj jezik i tradiciju. Najčešće su tu pjevačka društva, književnici i dramske skupine koje na publici interesantan način žele približiti svoj jezik i običaje.

Prve godine održavanja manifestacije, Bošnjačka nacija je predstavila književnika, ali i glavnog karlovačkog imama Admira ef. Muhića koji je kroz poeziju različite tematike na bošnjačkom jeziku publici dočarao bosanski dijalekt.

Glavni karlovački imam i priznati pjesnik Admir efendić Muhić

Bošnjaci su predstavili i svoju tradicionalnu pjesmu, *sevdalinku* u izvedbi Mehmeda Goražde kao i narodne nošnje i ples, Kulturno umjetničkoga društva NUR (u prijevodu Svjetlost).

Česi i Rusi su se predstavljali zajedno u organizaciji „ Češke besede Sisak“ i nacionalne zajednice Rusa Hrvatske . Kristina Mulanović, voditeljica Kazališne skupine Češke besede Sisak izvela je Ulomak iz kazališne predstave Commedia Finita na češkom jeziku. Povijesni dio i običaje publici su približile Irinka Vidović i Marija Mulanović Smolčić. Nastup Pjevačke skupine Češke besede Sisak uljepšao je glazbeni dio večeri u kojoj su se predstavili Česi. Poseban ugođaj stvorio je zbor „Rjabuniška“ u tradicionalnim nošnjama koji je izveo nekoliko skladbi za kraj večeri. Rusi su prikazali tradicionalne nošnje i svoj jezik koji je na području grada Siska gotovo nepoznat. Više od dvadeset godina ruski jezik nije prisutan u osnovnim i srednjim školama niti kao obvezan niti kao izborni predmet. S ciljem promocije ruskog jezika i kulture, suradnja s nacionalnom zajednicom Rusa Hrvatske od velike je važnosti s obzirom da u Sisku nema ruskih zajednica i udruga, a postoji mali broj stanovnika koji se izjašnjavaju kao Rusi. Njihova kultura je jedna od najvećih u svijetu i kao takva svjetski poznata te je njezin prikaz kroz pjesmu, jezik, nošnje, dramatizaciju, uvijek izvrsno dočekan.

S obzirom da u industrijskoj zoni Sisak radi tvornica s velikim brojem radnika Rusa koji su u Sisku na privremenom boravku, gledalište je bilo puno, a program je bio interaktivan, u njemu su sudjelovali i mali i veliki kroz igru riječi „Pogodi što znači..“ Sličnost Slavenkih jezika je velika što je kroz ovu interaktivnu igru bilo lako zaključiti, ali ipak, svaki jezik i svaka nacija imaju svoje kulturno naslijeđe koje bitno utječe na njihov daljni razvoj.

Zbor Rjabuniška u svojim tradicionalnim nošnjama

Srpska nacija predstavila se u organizaciji SKD Prosvjeta Pododbor Sisak. Njihovu večer uveličali su književnik Đuro Maričić, KUD Banija Blinja, pjevačka grupa SKD Prosvjeta te polaznici pravoslavnog vjeronauka u Sisku. U izvedbi dramske skupine SKD Prosvjeta izveli su humorističnu dramatizaciju teksta Ljubivoja Ršumovića koristeći isključivo srpski jezik i njegove poddijalekte. Iako su razlike između Hrvatskog, Srpskog i Bošnjačkog jezika vrlo male ili gotovo nikakave, razlika u dijalektima koje su i unutar jedne države velike, ogromna je.

Dok ćemo s jedne strane potpuno lako razumjeti nekoga iz Sarajeva ili Novog sada, puno teže ćemo se sporazumjeti s nekim iz Međimurja ili Istre koji priča svojim poddijalektom.

Srpska nacionalna manjina u Sisku je među starosjediocima i njihova kultura se poprilično asimilirala s Hrvatskom te su razlike vrlo male. Jedina razlika je u pismu, ćirilici, iako oni koriste i latinicu, kao i u vjerskim običajima, odnosno razlici između Gregorijanskog i Julijanskog kalendara. Učenje po C programu, odnosno izbornom programu o kome sam već

pisala , opcija je koja se nudi roditeljima za njihovu djecu, mada veliki broj roditelja ipak djecu upisuje isključivo u redovni obrazovni program čime je njihovo kulturno naslijeđe nešto što žele zadržati unutar svoga doma. Uključivanjem u brojne programe Knjižnice, koji jačaju tradicionalne vrijednosti i jezični izričaj, usmenu predaju i nacionalni identitet, ipak je nešto u čemu redovito sudjeluju. Kao najbrojnija manjina na području Sisačko-moslavačke županije, srpska se nacija tek unazad pet godina vraća u kulturno-umjetničku javnost grada Siska.

Pjevačka skupina SKD Prosvjeta Sisak

Multikulturalno društvo ne čine samo nacionalne i etničke manjine i starosjedioci već i svi drugi koji žive izvan svoje zemlje i primarnog kulturnog kruga. Multikulturalne knjižnične usluge uključuju pružanje multikulturalnih informacija svim vrstama knjižničnih korisnika i pružanje knjižničnih usluga posebno namijenjenih nedovoljno zastupljenim korisnicima.⁷⁵

Narodna knjižnica i čitaonica Vlado Gotovac Sisak želi pružiti potporu raznolikoj populaciji te osnažiti i obogatiti multikulturalnu baštinu. Pri tome vodi računa o sveobuhvatnosti građe na različitim jezicima, ali i kvaliteti usluga kao i o njihovoj aktualnosti. Tu najvažniju ulogu imaju upravo sami korisnici koji kroz brojnost prisustva na ovakvim programima daju povratnu informaciju o tome koliko je to zapravo njima relevantno i poželjno.

⁷⁵ Smjernice za knjižnične usluge za multikulturalne zajednice : s IFLA-inim Manifestom za multikulturalnu knjižnicu. Zagreb : HKD, 2010. Str.23-25.

15. Vjerske radionice za djecu

Poticanje razvijanja vjerske snošljivosti i tolerancije najbolje je od najranije dobi. Uz osnovni odgoj i obrazovanje, kroz vrtiće i škole, Knjižnica kao javna kulturna ustanova usmjerava svoje korisnike na njegovanje kvalitetnog dijaloga koji će se zasnivati na međusobnoj toleranciji svih korisnika.

Prema UNESCO-u tolerancija je „poštovanje, prihvatanje i uvažavanje bogatstva različitosti u našim svjetskim kulturama, naša forma izražavanja i način da budemo ljudi. Ona je zasnovana na znanju, otvorenosti, komunikaciji i slobodi mišljenja, savjesti i uvjerenju“

Nužnost razvijanja tolerancije je neosporiva. Dijete se ne rađa tolerantno, takvim ga mi odrasli učimo. Ono što dijete usvoji u svome domu, od svojih roditelja i ostatka obitelji, nešto je na što mi ne možemo utjecati, ali možemo ga učiti toleranciji i snošljivosti. Profesor Igor Primorac navodi čak sedam argumenata tolerancije :

1. Argument slobode - sloboda je temeljna ljudska vrijednost. Kao dokaz da poštujemo slobodu ne smijemo napadati druge, suprotstavljati se tuđim uvjerenjima, postupcima ili osuđivati nečiji način života koji je drugačiji od našeg.

2. Argument raznovrsnosti – raznovrsnost je nešto vrijedno, a ljudski život je zanimljiviji ukoliko je raznolikiji što nam daje mogućnost izbora.

3. Argument svijesti o vlastitoj pogrešivosti – moramo biti svjesni da svatko od nas može pogriješiti, posebno pri prosuđivanju što je ispravno ili vrijedno za druge, zbog toga je nužno prihvaćati tuđe mišljenje kako bismo se približili istini.

4. Argument društvenog napredka – ljudi koji omogućavaju napredak ljudske zajednice bilo u znanstvenom, tehnološkom, društvenom ili nekom drugom smislu moraju biti slobodni, originalni i daroviti. To mogu ostvariti samo u ozračju pluralizma i tolerancije.

5. Argument nedjelotvornosti netolerantnosti – nesnošljivost, cenzura, progoni i jednoumlje u povijesti nisu donijeli pozitivan napredak društvu.

6. Argument „zlatnog pravila“ – „Ne čini drugima ono što ne želiš da oni tebi čine“. Ovo pravilo zauzima središnje mjesto u vjerskoj i moralnoj kulturi. Ako ga primijenimo na pitanje tolerancije to znači da ako netko ne želi biti izložen netoleranciji mora i sam tolerirati druge

ljude i njihove svjetonazore.

7. Argument nenasilnog i racionalnog rješavanja društvenih problema.⁷⁶

Možda je ovo „zlatno pravilo“ jedan od najvažnijih argumenata kojim se želi potaći ljude na vjersku toleranciju koju su zagovarali mnogi kroz prošla stoljeća. Obzirom da smo svjesni kako se djeca ne rađaju tolerantna i kako njihovu toleranciju treba na pravilan i funkcionalan način razvijati kroz cijeli period učenja, važno je pozvati se na Konvenciju o pravima djeteta koja kaže: „U onim državama u kojima postoje etničke, vjerske ili jezične manjine ili osobe domorodačkog podrijetla, djetetu koje pripada takvoj manjini ili koje je domorodačkog podrijetla, neće se ni kao ostalim članovima njegove skupine, uskratiti pravo na vlastitu kulturu, na ispovijedanje svoje vjeroispovijesti i obavljanje vjerskih obreda ili na uporabu vlastitog jezika. „

Kako sam već ranije navela, NKČ Vlado Gotovac Sisak djeluje u skladu s međunacionalnom politikom Grada koja pretpostavlja rad s manjinama i manjinskim zajednicama. Pokretanjem Igraonice Zvončica i realizacijom njenog programa, krenuo je i projekt vjerskih radionica za djecu polaznike Igraonice. Radionice se ostvaruju u suradnji s tri vjerske zajednice : Katoličkom, Islamskom i Pravoslavnom. Osnovni razlog održavanja vjerskih radionica je razvijanje vjerske tolerancije i snošljivosti od najranije, predškolske dobi. Djeca kroz različite radionice uče o različitim religijama i običajima te na taj način bolje upoznaju kulturu i tradicionalne vrijednosti svojih prijatelja.

⁷⁶ Primorac, I. (1996). O snošljivosti. Filozofska istraživanja, 62(3), 571 – 577.

Radionica s župnikom Brankom Koretićem o katoličkoj religiji

Prije samog početka radionica, u razgovoru s roditeljima polaznika, a i kroz različite radionice za roditelje, objasnila sam važnost ovakvog programa s obzirom na multietničnost zajednice te same strukture polaznika Igraonice. O radionicama za roditelje, pisat ću kasnije, ali važno je naglasiti kako su upravo roditelji bili inicijatori ovakvih programa zbog nerijetkog susretanja s predrasudama zbog općeg neznanja.

Kroz radionice s roditeljima različitih vjeroispovjesti, ateistima, otkrili smo kako njihovo neznanje utječe na znanje njihove djece te na način na koji će se ophoditi sa svojim vršnjacima. Kako bismo utjecali na kvalitetu dijaloga među djecom i na njihov daljni razvoj i obrazovanje, odlučili smo pokušati kroz vjerske radionice naučiti djecu o različitim aspektima religije kao i tradicionalnim i kulturnim vrijednostima pojedinih naroda koji žive u Sisku.

S obzirom da se u Sisku provode tri vjeronauka, katolički, pravoslavni i islamski, vjerske radionice vode i vjeroučitelji ta tri vjeronauka. Župnik Branko Koretić za katolički vjeronauk, muallime Amila Škorić i Ilvana Crnkić za islamski te paroh Veselin Ristić za pravoslavni vjeronauk. Radionice su zamišljene kao uvod u određene religije te praktičan dio kroz koji se nastoji prikazati samo prakticiranje vjere kroz običaje (npr. proslavu važnih blagdana, post, odijevanje kod Muslimana i sl).

Praktični dio u Pravoslavnoj crkvi s parohom Ristićem

Važno je napomenuti kako je do sada kroz radionice prošlo više od stotinu djece koja su sada učenici osnovnih škola i kako su sva djeca usvojila pravilne moralne vrijednosti te dobila visoke ocjene kod stručnih timova za testiranje djece pri upisu u školu. Naučila su poštovati druge, usvojila su neka opća znanja koja će kroz kasnije obrazovni sustav nadopunjavati.

Radionice u prosjeku traju jedan školski sat, osim ako je praktični dio, koji zahtjeva obilazak, tada traju duže, zbog samog puta. Prilagođene su djeci predškolskog uzrasta i u njihovoj realizaciji koriste se religijske slikovnice i udžbenici za vjeronauk za predškolski uzrast. Uz priču ili predavanje, djeca su uvijek aktivni sudionici procesa jer se radionice temelje na međusobnoj interakciji sve djece s predavačem. S obzirom na etničku ili vjersku opredjeljenost djece polaznika, nerijetko se događa da se djeca po prvi puta susreću s nekim pojmovima i običajima, ali upravo tom interakcijom, te praktičnim dijelom u kome sudjeluju njihovi prijatelji, lakše usvajaju nova znanja prilagođena njihovoj dobi. Kroz igru djeca doživljavaju i upoznaju osnove, uče se pravilnoj komunikaciji te uspostavljanju autentičnih odnosa s drugima, posebice onima drugih vjera i nacija.

Druženje s prijateljima u Mektebu (dječji vjeroanuk u Džamiji)

Najjači argument, argument *Zlatnog pravila* u kome se pravilom “*Ne čini drugome ono što ne želiš da tebi čine*” uče općim moralnim vrijednostima, dobar je temelj koji će se kasnije kroz školovanje još nadograđivati. Multikulturalnost se ogleda u svakom društvu, a kvalitetna interakcija svih pripadnika društva moguća je samo ako su svi članovi društva uključeni. Vrlo je važno napomenuti kako, osim djece, i njihovi roditelji kroz brojne radionice uče kako biti dio jednog multikulturalnog društva te kako mogu pomoći svojoj djeci pri razumjevanju različitog, drukčijeg, od onoga što je do sada vidjelo. S obzirom da se sama socijalizacija događa usporedno s razvojem pojedinčevog identiteta, važno je na nju utjecati od najranijeg djetinjstva.

Dijete uči sebe promatrati kako drugi promatraju njega i prepoznati uloge drugih. Razlikujemo primarnu socijalizaciju, koja se događa u školi, i sekundarnu socijalizaciju, koja se događa u školi i u drugim formalnim ili neformalnim skupinama, osobito u skupinama vršnjaka.⁷⁷

Upravo ta, druga socijalizacija se odvija kroz ove vjerske radionice. U njima svako dijete uči, promatrajući svoje vršnjake, slušajući ih i tražeći odgovore na pitanja koja im možda čak ni njihovi roditelji ne mogu dati. S obzirom na interakciju djece i predavača, niti jedno pitanje ne

⁷⁷ Perotti, A. Pledoaje za interkulturalni odgoj i obrazovanje, Zagreb : Educa, 1994. Str.75-62.

ostaje otvoreno već naprotiv, nastoji se na najjednostavniji način protumačiti svaki običaj, tradicija, kulturno naslijeđe.

Interkulturalno obrazovanje promiče određen tip poučavanja o ljudskim odnosima. To je oblik obrazovanja koji omogućuje djeci da se snađu o odnosima s drugim ljudima, da prošire raspon svojih referenci i dožive drukčija kulturalna obilježja svojeg okružja. Djeca su u središtu multikulturalnog obrazovanja.⁷⁸

Kroz multikulturalno obrazovanje djeca dobivaju sva potrebna znanja o različitostima te se uče međusobnoj toleranciji kroz koju se istovremeno integriraju u multietničko društvo bez obzira na svoju nacionalnu ili vjersku pripadnost. Interkulturalnim obrazovanjem smatra se obrazovanje koje uvažava i podržava različitost u svim oblastima ljudskog života. Istovremeno, riječ je o obrazovanju koji promovira ravnopravnost i ljudska prava, suprotstavlja se diskriminaciji i promovira vrednosti na kojima se izgrađuje ravnopravnost svih članova nekog društva. Interkulturalno obrazovanje se prenosi i usvaja na dva načina: putem formalnog i neformalnog obrazovanja. S obzirom da se formalno obrazovanje provodi u školama i ustanovama predškolskog odgoja, vrtića, neformalno obrazovanje je puno teže, a nerijetko ima puno veći utjecaj na pojedinca. Tu se misli na obrazovanje kod kuće, u crkvi, džamiji, ili poput mog primjera, kroz programe u knjižnici koji uključuju direktan rad s djecom. Taj rad je temelj daljnjem radu s djecom i njihovu obrazovanju u formalnim oblicima obrazovanja.

16. Edukacijske radionice za roditelje

Sudjelovanje roditelja u radionicama organiziranim više puta godišnje je obvezno. Radi se o roditeljima djece polaznika Igraonice u sklopu Dječjeg odjela knjižnice Vlado Gotovac u Sisku. Razlozi su različiti, ali s obzirom na specifičnost programa (osobito dio o multikulturalnom i multietničkom programu) najvažnija je suglasnost roditelja za sudjelovanje djeteta u svim programima, a samim time i njihova upućenost u sve mora biti potpuna.

Kroz programe za djecu, osim multietničkih i interkulturalnih programa, važna je bila i socijalizacija djece s teškoćama u razvoju koji su također korisnici Igraonice. Radionice su

⁷⁸ Perotti, A. Pleđoaje za interkulturalni odgoj i obrazovanje, Zagreb : Educa, 1994. Str.74-98.

uvijek interaktivne i provode se u koordinaciji sa stručnjacima iz brojnih područja. Tako su stalni suradnici psiholozi, profesori rehabilitatori, socijalni radnici, pedagozi, a nerijetko i pravnici.

Kada govorimo o socijalizaciji djece s teškoćama u razvoju, stavljam naglasak na terenski rad koji se odvija na obližnjoj farmi u Komarevu u kojoj djecu kroz biološku raznolikost zajedno sa svojim prijateljima iz Centra za rehabilitaciju Komarevo uče o različitostima, uvažavanju istih te razvijaju radne navike. Kroz samu Igraonicu prošlo je desetak djece s teškoćama u razvoju, a sva djeca bila su integrirana u program s ostalom djecom i sudjelovala su u svim aktivnostima. Učenje djece različitostima od najranije dobi pokazalo se presudnim u daljnjem odgoju i obrazovanju kao pomoć roditeljima djece s poteškoćama. Suradnja s Malom kućom u Petrinji, brojne realizirane radionice i predavanja za sve roditelje od strane stručnjaka, olakšale su uvelike roditeljima pripremu za osnovnu školu te integraciju djeteta u nju. Važnost pravovremene intervencije otklanja mogućnost nesocijaliziranog ponašanja, nedovoljne spremnosti za školu i nekvalitetne realizacije obrazovnih programa.

Osim integracije djece s posebnim potrebama, pomoć je pružena i roditeljima i djeci žrtvama obiteljskog nasilja kroz suradnju s Centrom za žene Adela iz Sisak i Centrom za socijalnu skrb Sisak. Razlog tome je povećani broj žena i djece korisnika Sigurne kuće kojima se željelo pomoći u adaptaciji u novi život, daleko od svog nekadašnjeg doma i dotadašnjeg načina življenja. Uz radionice s psihologom i pedagogom, tu su održane i biblioterapije, kako za djecu, tako i roditelje. Razlog tim radionicama su bila tri slučaja djece iz obitelji u kojim je izvršeno nasilje nad majkom i u kojima su djeca s majkom potražila pomoć u Sigurnoj kući na području naše županije te je bila nužna pomoć u njihovoj integraciji u redovan odgojno-obrazovni sustav. Iako cijeli sustav rada s djecom u Igraonici i Dječjem odjelu nije obavezan, određena pravila se moraju poštivati, kao i način rada. Upravo to je razlog zašto se svaki roditelj, prije nego upiše svoje dijete, upozna s kompletnim radom, da svoju pisanu suglasnost za rad s njegovim djetetom po planu i programu koji uključuje integraciju djece bez obzira na njihovu nacionalnu ili vjersku pripadnost, zdravstveno stanje ili socijalni status. Kroz grupne, ali i individualne razgovore s roditeljima, dobivamo korisne povratne informacije, ali i brojne sugestije koje nastojimo realizirati. Tako zapravo jednom kvalitetnom interakcijom stvaramo zdravu sredinu za svu djecu koja odgovara i njima i njihovim roditeljima, ali i stručnim suradnicima.

Primjeri radionice :

„Igra uljeza“

Ciljevi :

- započeti raspravu o različitim skupinama u društvu
- podići razinu osviještenosti o predrasudama i diskriminaciji
- poticati empatiju s iskustvima odbacivanja i isključivanja

Vrijeme: 10 do 20 minuta

Veličina skupine : više od 16

Materijal: obojene ljepljive točke od papira, na primjer za skupinu od 12 ljudi tebat će 4 plave, 4 crvene, 4 žute, 3 zelene i jedna bijela točka.⁷⁹

Vježba: zalijepi se po jedna točka na svakog sudionika, ali oni ne smiju vidjeti koju točku imaju. Nakon toga, kažem im da se moraju okupiti u skupine koje imaju istu boju točke. Nitko ne smije pričati međusobno nego se mogu samo neverbalno izražavati. Taj proces malo duže traje jer oni ne znaju koju boju imaju, pogotovo oni koji imaju bijelu. Kada se podijele u skupine, sjedaju i počinje rasprava kroz koju se želi doći do povratne informacije i evaluacije. U raspravi sudjelujem i sama, kao voditelj i osoba koja želi potencirati odgovore na određena pitanja.

Kako ste se osjećali kada ste prvi put uspjeli spojiti se s osobom koja je imala istu boju točke kao i vaša? Jeste li pomogli drugima da se rasporede u svoje grupe? Kako ste se osjećali kada ste vidjeli da nemate para niti skupinu? (za osobu s bijelom točkom) Kojim različitim skupinama pripadate? (npr. nogometna momčad za koju navijate, crkva u koju idete, škola koju ste pohađali, stručna sprema ili zanimanje i sl)

Vrlo je važno voditi konstruktivnu raspravu u kojoj će svi sudjelovati i u kojoj će svatko reći svoje mišljenje. Kroz diskusiju, doći će se i do povratnih informacija o tome jesu li ikada bili u nekoj „obilježenoj“ skupini, kako su se tada osjećali, znaju li da li se u njihovoj sredini prema nekome ponašaju degradirajuće ili diskriminirajuće? Jesu li oni što poduzeli u tim situacijama, a ako nisu, zašto nisu?

Vježba se može izvesti i bez bijele točke, tako da svi imaju barem para, ako već ne pripadaju nekoj skupini, mada osobno preferiram baš tu bijelu točku kao pojedinca koji je u potpunosti izoliran u nekom društvu kako bi uvidjeli u kakvim se sve situacijama mogu naći.

⁷⁹ Obrazovanje za mir i multikulturalizam. URL: http://www.lda-sisak.hr/uploads/lda-sisak/publikacije/croatian_text.pdf. (16.05.2014.)

Druga vrsta radionice koju često izvodim sa svojim roditeljima je „Vježba povjerenja“.

Ciljevi:

- potaknuti sudionike da misle o svojim predrasudama i stereotipima
- naučiti razliku između predrasude i stereotipa
- pokazati kako predrasude i stereotipi mogu dovesti do diskriminacije i povrede ljudskih prava

Vrijeme: oko sat vremena

Veličina skupine: od 7 do 20 sudionika

Materijali: papiri, kemijske olovke, markeri⁸⁰

Prvo sve sudionike pozivam da zatvore jedan krug, u tom krugu mogu se držati za ruke, a i ne moraju. Odabirem jednog sudionika i stavljam ga u sredinu. Zamoljavam ga da se proba nasloniti unazad kako bi ga ostali sudionici pridržali. Naravno, svaki sudionik koji je u centru kruga, pokušava namjestiti da iza njega budu oni koje poznaje, s kojima je blizak i kojima vjeruje. Zato ih kasnije dijelim u manje skupine, po četvero, a pazim da u krugovima budu oni koji se manje poznaju ili gotovo uopće ne poznaju (s obzirom da s tim ljudima kontaktiram gotovo svakodnevno i kroz jedan duži vremenski rok, upoznata sam i s činjenicom tko je s kim blizak i tko se s kim privatno druži). Razlog mojoj podjeli je taj što želim da shvate kako često usvajaju obrasce stereotipnog ponašanja, a da ni sami nisu svjesni toga. Na ovaj način moraju prihvatiti pomoć osoba koje ne poznaju, kojima ne vjeruju, a koji ih ipak neće razočarati. Ova radionica mi je najčešća na početku jedne školske godine, kada imamo najveći broj novoupisane djece i kada se roditelji još ne poznaju dovoljno dobro. Idućicu igru odigramo s djecom gdje ih, ovisno o zadatku koji trebaju ispuniti, stavljam u grupe u kojima se slabije poznaju, namjerno razdvajajući one koji se i privatno druže i koji se poznaju duži vremenski period. To je vrlo bitno kako se niti jedno dijete ne bi osjećalo odbačeno, najčešće najjaču individuu stavljam uz najnesigurniju.

Još jedan primjer radionice je „Tko sam ja?“

Ciljevi:

- spoznavanje vlastite osobnosti
- razumijevanje svojih nedostataka te rad na uklanjanju istih
- naučiti se pravilnom izražavanju osjećaja, ali i pravilnom slušanju tuđih

⁸⁰ Obrazovanje za mir i multikulturalizam. URL: http://www.lda-sisak.hr/uploads/lda-sisak/publikacije/croatian_text.pdf. (16.05.2014.)

Vrijeme : oko dva sata

Veličina skupine: od 5-20 sudionika

Materijali: papir, olovka

Svi sudionici sjedaju u krug i svakome dajem papir i olovku. Zamoljavam ih da na papir napišu dvadeset svojih pozitivnih osobina, a na drugu stranu svoje nedostatke. Dajem im određeni vremenski period. Kada su završili, tražim od svakoga da pročita što je napisao. Razgovaramo o tome, a kasnije zamoljavam sudionike da svakome od prisutnih navedu dvije pozitivne osobine. Cilj mi je osvijestiti njihovu osobnost, ali i navesti ih da u drugima vide pozitivne stvari. Posebno pozitivna iskustva sudionici ostvare kada im netko drugi navede neke njihove pozitivne osobine ili kada ih netko razuvjeri i objasni kako negativne osobine koje su naveli za sebe nisu istinite ili ih oni kao promatrači ne vide tako. Ovaj tip radionica je vrlo važan jer osvještavanjem svojih pozitivnih osobina i jačanjem svoje svijesti, osoba pozitivnim mišljenjem lakše komunicira sa svojim ukućanima, samostalnija je i kao takva, bolji primjer svojoj djeci.

17. Suradnja s manjinskim udrugama i zajednicama

Promicanje multikulturalizma i interkulturalnog dijaloga je osnovni cilj kome se težilo pri daljnjem razvijanju usluga za sve korisnike Knjižnice. S obzirom da grad Sisak ima čak tri manjinska vijeća: Srpsko, Bošnjačko i Romsko, Narodna knjižnica i čitaonica Vlado Gotovac Sisak, u svoje zadaće uvrstila je i promociju manjinskih zajednica. Kako u Ogranku Caprag djeluje Središnja Bošnjačka knjižnica, promocija Bošnjaka i bošnjačke književnosti je nezaobilazna, ali se kroz sva tri odjela nerijetko promoviraju kulturni sadržaji koje organiziraju sva tri manjinska vijeća. Obilježavanje međunarodnih dana, poput Dana neovisnosti Bosne i Hercegovine, Svjetskog dana Roma i slično, programi su u kojima osim Knjižnice sudjeluju i druge kulturne ustanove poput Muzeja, Doma kulture Sisak, Dječjih vrtića i osnovnih škola.

S obzirom na dobru povezanost i dijalog između svih ustanova na području Grada Siska, kulturni programi s ciljem promocije pisane riječi, filmske ili glazbene umjetnosti, plesa, ali i političkih djelovanja pojedinih manjinskih vijeća su vrlo često na repertoaru. Unazad nekoliko godina češka nacionalna manjina obilježava Dane češke kulture u Sisku u trajanju od tri dana i to kroz

čak tri kulturne ustanove, Dom kulture, Knjižnicu i Muzej. Naravno da na taj način dolazi do izražaja kompletno stvaralaštvo jednog naroda.

Uz brojne kulturne i obrazovne ustanove, suradnja s kulturnim i pravnim udrugama je također vrlo česta. Iako se najčešće suradnja odvija putem manjinskih vijeća, koji upućuju na točno određenu suradnju s kulturno-umjetničkim društvima ili kulturnim udrugama kao i udrugama iz pravno-socijalnih djelatnosti. Tako osim navedenih programa Tjedan kulturne raznolikosti-Prijatelji iznad svega i Jezika roda moga, manjinske zajednice sudjeluju u Danima materinskog jezika, književnim večerima, promocijama novih knjiga i sl.

Suradnja između Knjižnice i pripadnika manjina je višegodišnja s blagom tendencijom rasta jer je povećanjem programa, a posebno otvaranjem Središnje knjižnice za Bošnjake, povećan broj korisnika. Posebna pažnja pridaje se međunarodnoj suradnji, kroz koju se nastoji povećati knjižni fond na manjinskim jezicima kao i organizirati više programa za prezentaciju pojedinih nacija, njihovih kulturnih naslijeđa i jezika. Nerijetko u Knjižnicu dolaze književnici s područja susjedne Bosne i Hercegovine, Slovenije, Srbije te Češke. Prijašnjih godina, u organizaciji Medžlisa islamskog Sisak i Bošnjačke nacionalne zajednice, održani su tečajevi turskog jezika kao i arapskog pisma. Isto tako, Češka beseda Sisak organizirala je tečaj češkog jezika, a svi tečajevi bili su iznimno dobro posjećeni. Knjižnica je sudjelovala u promociji istih, a planira se i besplatno sudjelovanje u njima za sve korisnike Knjižnice od ove godine.

Kako se suradnja ne bi ograničila samo na Europu, važno je napomenuti kako unazad dvije godine mladi studenti i profesori iz savezne država Teksas dolaze u goste i u Sisku obilježavaju Tjedan Američke kulture u kojem se održavaju brojne prezentacije i radionice na engleskom jeziku u svrhu promicanja američke kulture. Na taj način djeca čuju izvorni teksaški naglasak, usavršuju znanje engleskog jezika i upoznaju se s američkim običajima, kulturom i sportom. Amerikanci dolaze svake godine u prvom tjednu u srpnju i sve njihove radionice i predavanja su iznimno posjećeni.

Posebnu pažnju Knjižnica pridaje romskoj populaciji, točnije djeci osnovnoškolskog uzrasta o čemu ću posebno pisati. Integracija romske djece u obrazovni sustav uvelike je potpomognuta i programima koje Knjižnica provodi. S druge strane, srpska nacionalna manjina, uz pomoć Knjižnice ostvarila je značajne donacije knjižnog fonda na srpskom jeziku kojima je poboljšan rad srpskih kulturnih udruga poput Srpskog kulturnog društva Prosvjeta Sisak. Knjižnica Društvo

osigurava prostor za brojne književne promocije jer sami nisu u vlasništvu adekvatnog prostora u kome bi mogli održavati svoje kulturne programe.

S ciljem razvoja demokratičnosti društva u kome živimo, organiziraju se i različiti forumi na kojima su pozvani predstavnici nacionalnih manjina, te društvenih i pravnih udruga, a gosti su najčešće učenici srednje škole koji imaju mogućnost saznati sve što ih zanima o određenom narodu i njihovim pravima. Takvi forumi i tribine su izrazito interaktivni te se nerijetko dođe do novih zapažanja o određenim problemima čijim se rješenjima zatim želi pristupiti.

Upravo na takvim tribinama iskristalizirani su bili problemi manjina u pojedinim školama, kao recimo neznanje jezika za romsku populaciju, degradacija djece islamske ili pravoslavne vjeroispovjesti i slično.

18. Integracija romske djece u Igraonicu te rad s djecom školske dobi

Romi kao treća manjinska nacija u Sisku žive nekoliko desetljeća. Na samom području grada žive u dva naselja u kome su podijeljeni prema vjerskoj pripadnosti. U najvećem naselju, Capraškim poljanama, gdje živi oko pet stotina Roma, najveći dio pripada plemenu Bajaši i oni su Romi pravoslavne vjeroispovjesti dok u Paljanku živi dvjestotinjak Roma katoličke vjeroispovjesti. Njihova podjela je isključivo samo zbog vjeroispovjesti, a socijalna interakcija je česta i kvalitetna.

Sve veći broj romske djece upisuje se u prvi razred osnovne škole direktno, bez prethodnih testiranja i obvezne Male škole u kojoj se uče socijalizaciji, ali i osnovnim radnim navikama te slovima i brojkama. Konkretno, u sisačkoj osnovnoj školi Braća Bobetko u prvom razredu je najčešće 40 % romske djece, a velika većina djece nije savladala hrvatski jezik i to je osnovna prepreka u školovanju. Bilo je inicijativa kako bi se romska djeca upisala u Malu školu i time bar donekle olakšala kasniju integraciju u osnovnim školama, ali program je bio kratkog vijeka zbog nezaineteresiranosti, ili u rijetkim slučajevima, neobrazovanosti roditelja. Kako je veliki broj romske djece napuštao školu već u nižim razredima osnovne škole, a čak ni deset posto upisane djece nije završavao ponovno školovanje, nužna je bila bilo kakva reakcija kojom se htjelo pomoći romskoj djeci.

Dječja igraonica Zvončica u sklopu svog programa ima i poludnevni boravak osnovnoškolske djece. U sklopu boravka su djeca poslije ili prije škole pisala domaće zadaće, dobivala stručnu

pomoć u učenju i slično. Kako je određeni broj romske djece redovito sudjelovao u kulturnim programima u organizaciji Knjižnice i Igraonice, željelo se toj djeci pružiti neke dodatne sadržaje i motivaciju za daljnje obrazovanje. Prvi korak je bio učlaniti ih besplatno u Knjižnicu, upoznati s građom i programima koje nudimo. Zatim se kroz grupne i individualne razgovore pokušalo doći do informacije o tome što toj djeci predstavlja osnovni problem u napredovanju. U većini slučajeva, uz izuzetno tešku socijalnu situaciju, problem je bio loše znanje hrvatskog jezika. To im je znatno otežavalo sudjelovanje u nastavi i praćenje nastavnih sadržaja.

Iz tih razloga, pokrenuta je pomoć učenicima romske nacionalnosti iz predmeta: hrvatski jezik i književnost, engleski jezik te povijest i geografija. S obzirom na gradivo tih predmeta, koje je poprilično opširno, djeca su inzistirala da se naglasak stavi upravo na njih.

Djeca dolaze do dva puta tjedno, ali i češće ako se ukaže potreba zbog nekog ispita ili zaključivanja ocjena. S obzirom a odličnu suradnju s učiteljima i profesorima, od njih dobijemo informacije što točno sve trebaju naučiti, koje lekcije nisu svladali i slično. Ipak, važno je napomenuti, kako samo najupornija djeca s roditeljima koji spremno surađuju s djelatnicima knjižnice uspijevaju završiti osnovnu školu. Do sada, kroz mojih šest godina rada, samo je

četvero djece upisalo srednju školu i tako nastavilo školovanje. Nažalost, velika većina popusti pred običajima i vrlo mlada se odluči na sklapanje braka i potomstvo, zanemarujući pri tome svoje školovanje. Osobnog sam mišljenja da čak i uz edukaciju (npr. kroz predmet biologija gdje uče o spolnosti) djeca biraju tradicionalni način života što je donekle uvjetovano i ranijim sazrijevanjem. Djevojčice romske nacionalnosti puno ranije gube interes za školu i obrazovanje, a više ih interesiraju izlasci, šminkanje i dečki. Kroz brojne interaktivne radionice koje su održavali stručnjaci psiholozi, socijalni radnici, socijalni pedagozi i učitelji, pokušalo se doznati koji su njihovi interesi u dobi od 11 do 14 godina te kako im preusmjeriti interese na daljnje obrazovanje. Uz veliki trud, ipak se uspjelo utjecati na određeni broj djece koji već godinama, sustavno sudjeluju u svim kulturnim programima Knjižnice i na taj način se ističu i školi i školskim obvezama. Redovito izvršavaju sve obveze i imaju dobre ocjene.

Prošle, 2013. godine, uz pomoć Projekta Građanska prava i romskih udruga, izdana je knjižica o pravima Roma. U njoj se u kratkim crtama objasnilo tko su Romi, kako žive, koja prava imaju u Republici Hrvatskoj, a sve je osim na hrvatskom jeziku, prevedeno i na tri romska dijalekta. Ova knjiga je od posebne važnosti za Rome iz Siska jer je jedan od tri prijevoda i bajaški romski jezik koji nije standardiziran i kao takav nije priznat u školama. Knjiga je uvrštena u knjižni fond na stranim jezicima koji Knjižnica posjeduje, a u skladu sa Zakonom o Narodnim knjižnicama.

Kroz svakodnevnu interakciju romske djece s domicilnim stanovništvom, ne samo kroz školski sustav, nego i kroz knjižnične programe, pokušava se utjecati na svijest većinskog stanovništva, ali i na svijest Roma. Poznato je da Romi preuzimaju običaje i govor stanovništva s kojim žive, a kako su u Sisku već desetljećima, velike nade su položene u sve institucije koje mogu poboljšati njihov način življenja. Knjižnica je jedna od tih institucija, uz pomoć pri učenju za djecu Rome, radionice za njihove roditelje i maksimalnu integraciju djece u veliki broj programa, nadamo se svake godine napredovati bar malo. Svako dijete koje završi osnovno školovanje i upiše se u srednju školu, za nas je veliki pomak naprijed.

Dodatni poticaj nam je odlična suradnja s osnovnom školom u blizini te suradnja s kulturnim udrugama i vijećem romske nacionalne manjine. Nerijetko zajedno smišljamo projekte i programe kojima možemo unaprijediti kvalitetu života Roma na našem području, ali i pospješiti odgoj i obrazovanje, kako djece, tako i odraslih. Cilj nam je kroz određeni vremenski rok organizirati tečajeve opismenjavanja za one Rome koji su u zreloj dobi i ne znaju pisati ni čitati, kao i informatičkog opismenjavanja svih zainteresiranih Roma.

Važno je ponuditi im obrazovne i kulturne sadržaje među kojima će oni moći odabrati one koji su njima relevantni i koji im pobuđuju interes. Na taj način, uz obvezno osnovnoškolsko obrazovanje, imaju priliku produbiti svoje znanje ili, u slučaju odraslih, nadoknaditi izgubljeno vrijeme u djetinjstvu. Tim programima Knjižnica želi romsku populaciju izjednačiti s domicilnim stanovništvom i osigurati jednaka prava za sve stanovnike. Ukoliko uspije u barem nekim od zadanih ciljeva, može reći kako je razvila kulturni senzibilitet na zavidnoj razini i ostvarila multikulturalnu pismenost kao jednu od glavnih pismenosti u današnje vrijeme.

19. Iz medija

KURBAM-BAJRAM

MATEA VPOTNIK

Djeca su napisala molitvu na arapskom jeziku

Capraška bi djeca mogla biti primjer i nekima starijima

SISAK - Polaznici igraonice Narodne knjižnice i čitaonice u odjelu u Capragu proslavili su jučer Kurban-bajram.

Sara i Eska su upoznale svoje prijatelje s muslimanskim običajima, a sva djeca donijela su tradicionalna muslimanska jela, krumpirušu, baklavu i druga.

- U proslavi Bajrama sudjeluju djeca svih vjera. Proslavili smo zajedno Svetog Nikolu, a i za Božić ćemo pripremiti prigodni program - kazala je Dragana Čubrilo Bila, voditeljica igraonice. Cilj je pokazati kako je međusobno poštovanje i prihvaćanje svih kultura važno za multikulturalni razvoj djece i njihove etičke svijesti. (mv)

VAŽNOST MEĐUVJERSKOG UPOZNAVANJA

U capraškom Odjelu Narodne knjižnice i čitaonice Sisak, održana je radionica međuvjerskog upoznavanja djece predškolske i školske dobi, na kojoj su djevojčice muslimanske vjere upoznavale sa svojim običajima svoje vršnjakinje kršćanske vjere. Druženje je popraćeno i kolačima koje su im mame i bake pripremile, jer se svaka kultura najbolje poznaje uz hranu.

Ovakva odgojna druženja djece su pohvalna, pridonoseći boljem suživotu u lokalnoj zajednici. Josip OŽANIĆ

PRIJATELJI IZNAD SVEGA Prvi Tjedan kulturne raznolikosti okupio mališane u Capragu

Kroz četiri dana druženja, pjesme i plesa ujedinili se Romi, Bošnjaci, Srbi i Hrvati

Iz programa smo isključili političare. Sve je odrađeno volonterski uz donacije, kaže D. Čubrilo Bila

Četiri večeri bile su u sisačkom Capragu posvećene 1. Tjednu kulturne raznolikosti pod motom "Prijatelji iznad svega". Tamošnji dom mjesnog odbora Eugen Kvaternik bio je popunjen do posljednjeg mjesta prilikom nastupa bošnjačkih, romskih, srpskih i hrvatskih kulturno-umjetničkih dru-

štava i udruga. Organizatori: Dječja igraonica Zvončica, Romski kulturni centar Sisak, Medžlisa islamske zajednice Sisak, Srpsko kulturno društvo Prosvjeta pododbor Dvor i sisačka Parohija te župa Pohoda Blažene djevice Marije i MO Eugen Kvaternik vrlo su zadovoljni odazivom Sisačana i najavljuju sličan program i iduće godine, koji će se možda proširiti i na neke druge županije i gradove.

- Iz programa smo isključili

Djeca su predstavila običaje u društvenom domu D. PRERAD/VLM

sve političare, nije zatražena ni kuna novca iz proračuna, a sve je odrađeno uz volonterski rad i dobru volju te uz pomoć donacija, rekla je Dragana Čubrilo Bila, voditeljica Igraonice Zvončica. Cilj je cijelog programa bio razvijanje međusobne tolerancije i multikulturalnosti u mladim Capražanima.

- Težimo za što kvalitetnijim i stabilnijim odnosima u obitelji i odgoju. Imamo puno miješanih brakova, pri čemu ovakve manifestacije doprinose zajedničkom obilježavanju važnih blagdana. Svi vjerujemo u jednoga Boga, koji nas poziva na prirodnost života i plemenitost ponašanja, kazao je župnik Branko Koretić. (dp/VLM)

Proslavom Božića djeca pokazala jednakost

OBIČAJI Prigodom proslave Božića po Julijanskom kalendaru, djeca svih uzrasta koja slave pravoslavni Božić, počastila su svoje prijatelje i opisali im na koji način se u njihovim obiteljima tradicionalno održava proslava Božića

U prostorijama Narodne knjižnice i čitaonice odjel Caprag, u srijedu, 7. siječnja održana je proslava Božića po Julijanskom kalendaru koju su priredili pripadnici romske nacionalne manjine. Tom prigodom djeca svih uzrasta koja slave pravoslavni Božić, počastila su svoje prijatelje i opisali im na koji način se u njihovim obiteljima tradicionalno odr-

žava proslava Božića. Kako su djeca prije toga proslavili i katolički Božić i Bajram, na ovaj način su dokazala kako njima vjera ne predstavlja prepreku te kako je njihovo prijateljstvo najvažnije. I ovaj put se okupio veliki broj djece koja su prvo uživala u malom čašćenju i prepričavanju običaja, a nakon toga su svi sudjelovali u likovnoj radionici. Još jednom je Caprag pokazao kako se djeca svih kultura, vjeroispovjesti, ali i različitih socijalnih statusa mogu zajedno družiti i biti veliki prijatelji koji će znati cijeniti sredinu iz koje dolaze.

Dan kasnije mališane je razveselio i prvi ovogodišnji snijeg. Toplo obučeni, Patricija, Džervina, Esmira, Tena, Sara, Hana, Saša i Iris odlučili su napraviti snjegovića na površini ispred Narodne knjižnice i čitaonice Caprag.

Nakon proslave djeca su i sudjelovala u likovnoj radionici

Sara, Hana, Saša, Iris, Patricija, Džervina, Esmira i Tena

Multikulturalnost od vrtića

POZITIVAN

PRIMJER djeca uče o drugim kulturama i prihvaćanju različitosti u Knjižnici Caprag

Narodna knjižnica i čitaonica, Odjel Caprag krajem listopada započela je s igranicama i radionicama za djecu predškolskog i školskog uzrasta.

U njima aktivno sudjeluje više od 30 djece u dobi od 4 do 14 godina. Cilj svih radionica je prije svega što više djecu animirati kvalitetnim sadržajima i udaljiti ih s ulice.

U radionicama i priprema za svetog Nikolu sudjelovalo je trideset djece svih dobi i svih vjeroispovijesti. - Cilj nam je djecu naučiti međusobnom poštivanju i prihvaćanju različitosti. Djeca katoličke vjeroispovijesti su upoznala ostalu djecu s običajima koje su naučili od svojih roditelja te su svi zajedno izrađivali čizmiće i slikali svetog Nikolu. Za Kurban Bajram djeca islamske

Djeca različitih vjeroispovijesti sudjeluju na radionicama na kojima uče o običajima drugih vjera

vjeroispovijesti donijela su od kuće različite slatke i slane specijalitete koji su karakteristični za njihovu kulturu. Našlo se tu pita krumpiruša, zeljanica, sirnice, burek s mesom te slastice poput baklave i hurmašica. Djeca su upoznala svoje vršnjake s običajima koji su karakteristični za Bajram te su sva djeca zajedno svoja novostečena znanja izrazila u radovima na kojima su pisali molitve na arapskom te slikali

razne motive iz islamske kulture. Sljedeći veliki blagdan koji nam se bliži je Božić i njemu se sva djeca jako vesele jer ćemo izrađivati ukrase za bor, čestitke i slikati različite zimske motive, a pripremamo i predstavu. Kako ne bi izostavili romsku populaciju koja je najvećim dijelom pravoslavne vjeroispovijesti, s njihovim roditeljima dogovaramo malu proslavu pravoslavnog Božića kojom njihova djeca žele po-

častiti svu djecu koja pohađaju igraonicu.

Caprag je oduvijek bio vrlo specifičan dio grada u kome je pretežno živjela radnička klasa koja je dolazila iz svih krajeva. Kako roditelji svoju djecu uče običajima koji su u skladu s njihovim kulturama naš cilj je razviti kod sve djece osjećaj moralne vrijednosti, a prvenstveno naučiti ih različitostima te prihvaćanju istih, istaknula je voditeljica programa, Dragana Čubrilo Bila.

Дјеца посјетила проту, велечасноги хоџу

Дјеца у доби од три до 14 година у играоници "Звончица" у Цапрагу уче о различитим вјероисповијестима

Упознати се с традицијама католичке, православне и исламске вјере и научити их поштовати, један је од главних циљева програма који се уназад двије и пол године проводи у играоници "Звончица", у склопу одјела Цапраг - Народне књижице и читаонице у Сиску. Играоницу свакодневно полази 35 дјеце, доби од три до 14 година, која одмалена уче о различитим вјероисповијестима у том некад радничком дијелу Сиска. Малишани, под водством водитељице Драгана Чубрило Била, међу осталим, пригодно обилежавају све веће вјерске благодане. Протеклог тједна израдили су божићну честитку за сисачког пароха, протојереја Петра Олујића.

Недавно смо били у православној цркви гдје нас је свештеник упознао с православним обичајима. Кроз посјете божијим кућама учимо традицију сваког народа. Знамо да, иако сватко има своју вјеру, нетко исламску, нетко католичку, а нетко православну, сви вјерују у једног драгог Бога, само га другачије називају - рекла је седмогодишња Тена Подкоњак. Додала је како би њена мајка вољела да похађа сваки вјеронаук, једне године католички, друге православни, а треће исламски.

Мирзи Малкићу у цркви Свете Петке посебно су се свидјеле иконе. Досад их још није видио, па је мислио да су то слике витезова у сјајним оклопима.

Прота нам је објаснио

Посјет православној цркви Са. Петке - парох Петар Олујић

како је Света Петка заштитница сисачке православне цркве. С пријатељима из радионице донијели смо му божићне куглице, које смо сами израдили, као и анђела, да чува цркву - каже Мирза, а његова пријатељица Хана Орашчанин додала како су их свештеници називали браћом и сестрама, што је за њу био знак да се "сви поштујемо и волимо".

Посјетили смо и католичку катедралу у Сиску, гдје су

Малишани у играоници "Звончица"

ми најљепше биле велике божићне јаслице с пуно разних фигура из повјести. Ускоро ћемо посјетити и цамију. Већ идем на исламски вјеронаук, гдје учим да морамо бити добри и поштовати све људе и сваку вјеру - рекла је Хана.

На божићну вечер посјећујем тету Лелу, са сестром Саром и родитељима,

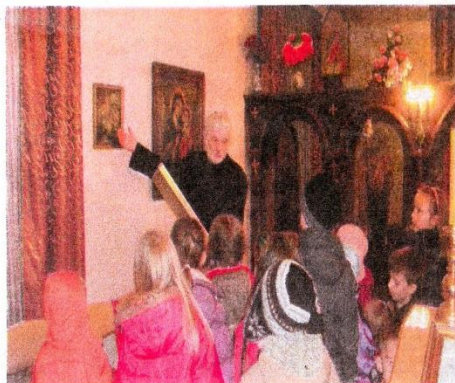
како бих јој честитао "Христос се роди" - каже петогодишњи Валентино Огулић.

Свежана Покорни, рavnатељица сисачке Књижице, планира пријавити мултикултурну играоницу на натјечај Министарства образовања, јер је сматра јединственом у Хрватској. Ове године планира, на Међународни дан обитељи,

организовати и Смотру националних мањина из Сисачко-мославачке жупаније, на којој би се представила друштва Срба, Бошњака, Рома, Чеха, Мађара и Украјинаца.

Нагласак смо од почетка ставили на мултикултуралност, јер радимо у специфичном дијелу града Сиска, гдје живе становници католичке, православне и исламске вјере. Клице од првог дана учимо да поштују своју вјеру и обичаје, али исто тако и све остале. Остварили смо сарадњу с црквеним заједницама у Сиску, па су нас досад угостили прота Петар Олујић и велечасни Анђун Сенте, а ускоро и хоџа Алек Прикић - каже Драгана Чубрило Била. Навела је како дјеца о различитостима уче и захваљујући посјетама корисницима Центра за рехабилитацију у Комареву и фарми породице Шипути.

Мирна Јасић :

Polaznici igraonice posjetili paroha Olujića. SNIMIO ČITATEL

Multikulturalnost

Klinci iz Capraga posjetili župu Sv. Križa i crkvu svete Petke u Sisku

Polaznici dječje igraonice "Zvončica" capraškog odjela sisačke Narodne knjižnice i čitaonice posjetili su katedralnu župu Uzvišenja Svetog Križa i pravoslavnu crkvu svete Petke u Sisku. Multikulturalnost koju igraonica njeguje od prvoga

dana nastavljena je i ovim malim izletom, čime se najmlađe polaznike igraonice htjelo upoznati s dvije od tri najveće vjerske kulture s područja grada. Djeca će uskoro posjetiti i Medžlisu Islamske zajednice, smještenu u Petrinjskoj ulici, ko-

ja će sljedeće godine obilježiti 40 godina rada. Mališani su župniku Antunu Senteu i sisačkom parohu Petru Olujiću uručili darove koje su sami izradili. Zaježljivi su im puno sreće i zdravlja, te da ih što prije opet posjete. (dp/VLM)

DP
2020
ACN20215
K

20. Zaključak

Život u multikulturalnoj zajednici, u kojoj na istom prostoru žive pripadnici različitih kultura, ne znači i da postoji interkulturalni dijalog jer on podrazumijeva interaktivan odnos među različitim kulturama.⁸¹

U uspostavljanju interkulturalnog dijaloga knjižnice imaju izuzetan značaj jer njihova je zadaća osigurati pristup informacijama za sve građane. Narodna knjižnica i čitaonica Vlado Gotovac Sisak svojim programima i višegodišnjim projektima odavno ispunjava sve uvjete i čini kvalitetne sadržaje i interkulturalne dijaloge dostupnima svim građanima. Nužnost interkulturalnog dijaloga u jednom multietničkom društvu kakvo je u Sisku prisutno već desetljećima ne treba posebno naglašavati, ali svakako treba dalje razvijati. Posebnu pozornost treba posvetiti mladim naraštajima čija će se mišljenja i stavovi tek formirati. Kroz programe Igraonice za predškolski i osnovnoškolski uzrast te kroz brojne forume i predavanja organizirana od strane Knjižnice za srednjoškolski uzrast nastoji onemogućiti ravnopravno sudjelovanje svih zainteresiranih pojedinaca.

Svaki multikulturalni program poput Jezika roda moga ili Tjedna kulturne raznolikosti jačaju međusobne spone između većinskih i manjinskih nacija, a promocija različitosti te njeno uvažavanje i ravnopravni dijalog odličan su temelj za interkulturalni dijalog koga svi priželjkujemo.

⁸¹ Stričević, I. Knjižnice za djecu u suvremenoj Europi: interkulturalni pristup u multikulturalnom okruženju. URL: <http://revija-knjiznica.zbds-zveza.si/Izvodi/K0912/Stricevic.pdf>. (15.05.2014.)

21. Literatura

- Anđelko Milardović: Multikulturalizam u Europi ne prolazi. URL: <http://slobodnadalmacija.hr/Spektar/tabid/94/articleType/ArticleView/articleId/221434/Default.aspx>. (13.04.2014.)
- Anić, V. Rječnik hrvatskoga jezika. Zagreb : Novi liber, 1998.
- Barry, B. Kultura i jednakost : egalitarna kritika multikulturalizma. Zagreb : Naklada Jesenski i Turk, 2006.
- IFLA. Smjernice za knjižnične usluge za multikulturalne zajednice s IFLA-inim Manifestom za multikulturalnu knjižnicu. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2010.
- Konvencija o pravima djeteta. URL: http://www.unicef.hr/upload/file/300/150215/FILENAME/Konvencija_20o_20pravima_20djeteta.pdf. (10.03.2014.)
- Kymlicka, W. Liberalizam, zajednica i kultura, Zagreb : Naklada Deltakont, 2004.
- Maleš, D. ; Stričević, I. Mi poznajemo i živimo svoja prava. Priručnik za odgoj i obrazovanje o pravima djeteta u osnovnoj školi, Zagreb: Školska knjiga, 2003.
- Mesić, M. Multikulturalizam, Zagreb: Školska knjiga, 2006.
- Minnich, E. K. Transforming knowledge. Philadelphia : Temple University Press, 1990.
- Mi poznajemo i živimo svoja prava : priručnik za odgoj i obrazovanje o pravima djeteta u osnovnoj školi. Zagreb : Školska knjiga, 2003.
- Multikulturalizam. URL: <http://hr.wikipedia.org/wiki/Multikulturalizam>. (21.03.2014.)
- Multikulturalne usluge hrvatskih narodnih knjižnica. Vjesnik bibliotekara Hrvatske 55, 3/4(2012), 153-188.
- Narodna knjižnica: IFLA-ine i UNESCO-ove smjernice za razvoj službi i usluga. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2003.
- Obrazovanje za mir i multikulturalizam. URL: http://www.lda-sisak.hr/uploads/lda-sisak/publikacije/croatian_text.pdf. (16.05.2014.)
- Odgoj i obrazovanje. URL: <http://www.vlada.hr/hr/aktualne teme i projekti/aktualne teme/nacionalni program za rome/nacionalni program za rome/odgoj i obrazovanje>. (15.03.2014.)

- Osnovano Povjerenstvo za nacionalne manjine. URL: http://www.sisak.hr/clanak_/15971/osnovano-povjerenstvo-za-nacionalne-manjine. (31.03.2014.)
- Paić, Ž. Traume razlika. Zagreb : Intermedia, 2007.
- Parac, S. Zaštita prava manjina u Jugoistočnoj Europi : radionica. Sisak, 2004.
- Perotti, A. Pledoaje za interkulturalni odgoj i obrazovanje, Zagreb : Educa, 1994.
- Primorac, I. (1996). O snošljivosti. Filozofska istraživanja, 62(3), 571 – 577.
- Rječnik hrvatskog jezika. Zagreb : Lekssikografski zavod Miroslav Krleža ; Školska knjiga, 2000.
- Romski kulturni centar, Sisak. URL: <http://www.romismz.info/kulturni-centar/>. (13.04.2014.)
- Smjernice za knjižnične usluge za multikulturalne zajednice : s IFLA-inim Manifestom za multikulturalnu knjižnicu. Zagreb : HKD, 2010.
- Stričević, I. Knjižnice za djecu u suvremenoj Europi: interkulturalni pristup u multikulturalnom okruženju. URL: <http://revija-knjiznica.zbds-zveza.si/Izvodi/K0912/Stricevic.pdf>. (15.05.2014.)
- Švob-Đokić, N. Kultura/Multikultura, Zagreb : Naklada Jesenski i Turk, 2010.
- Touraine, A. Reason, freedom and history. URL: http://www.coe.int/t/dg3/migration/archives/documentation/Series_Community_Relations/MG-CR%20_91_%201_community_ethnic_relations_report_en.pdf. (16.05.2014.)
- Ustav Republike Hrvatske. URL: <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/232289.html>. (12.03.2014.)
- Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina. URL: <http://www.zakon.hr/z/295/Ustavni-zakon-o-pravima-nacionalnih-manjina>. (15-05.2014.)
- Vrijeme je za suočavanje sa ksenofobijom u Hrvatskoj. URL: <http://www.cms.hr/suzbijanje-diskriminacije/vrijeme-je-za-suocavanje-sa-ksenofobijom-u-hrvatskoj>. (17.04.2014.)
- Zorko, Đ. Povijest knjižnica i čitaonica u Sisku. Sisak : Narodna knjižnica i čitaonica Sisak, 1997.